
De positie van de regio Drechtsteden

Relatieve sterktes en zwaktes van de regio
en knoppen om aan te draaien

Eindredactie: Nadine van den Berg

Atlas voor gemeenten
Postbus 9627
3506 GP UTRECHT
T 030 2656438
F 030 2656439
E info@atlasvoorgemeenten.nl
I www.atlasvoorgemeenten.nl

© Atlas voor gemeenten, Utrecht, 2017

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De positie van de regio Drechtsteden

Relatieve sterktes en zwaktes van de regio en knoppen om aan te draaien

Inhoud

Samenvatting en conclusies	7
1 Inleiding	9
2 Functionele relaties	11
3 Een nieuwe foto van de regio	40
4 Aantrekkingskracht	45
5 Arbeidsmarkt	51
6 Economie	67
7 Regionaal beleid	84

Samenvatting en conclusies

Voor de aantrekkingskracht en economische vitaliteit van de gemeenten in de regio Drechtsteden is niet alleen de eigen centrumstad Dordrecht, maar ook de nabijheid van de stad Rotterdam van groot belang. Niet alleen op het gebied van werkgelegenheid, maar vooral ook op het gebied van voorzieningen zijn de inwoners van de regio Drechtsteden op beide steden georiënteerd. Voor optimaal regionaal beleid zou die functionele samenhang leidend moeten zijn. Een verbetering van de bereikbaarheid van Dordrecht en Rotterdam vanuit de woonlocaties in de regio Drechtsteden zou zowel de aantrekkingskracht als de arbeidsparticipatie in de regio substantieel vergroten. Die focus sluit beter aan bij de realiteit dan een focus op de hele Zuidvleugel of de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH).

Hoewel de woonaantrekkelijkheid van de centrumstad Dordrecht de laatste jaren fors is toegenomen uit zich dat nog niet in een grotere vraag naar woningen in de regio Drechtsteden. Ook de ontwikkeling van de bevolkingssamenstelling wijst er nog niet op dat mensen van buiten de regio de woonlocaties in de Drechtsteden massaal weten te vinden. Een gerichte communicatiestrategie zou kunnen helpen om de aantrekkelijke aspecten van de regio en de centrumstad bij een breder publiek onder de aandacht te brengen.

Als op die manier de vraag verder gestimuleerd wordt, moet het aanbod daar wel bij aansluiten. De achterblijvende groei en verandering van de samenstelling van de bevolking in de Drechtsteden heeft namelijk ook te maken met het woningaanbod in de regio. De Drechtsteden bieden relatief veel kleine woningen en relatief veel sociale huur, waardoor hoger opgeleiden en mensen met een hoger inkomen die hun oog op de regio hebben laten vallen lastig een woning naar hun wens vinden. Er zijn meer en grotere aantrekkelijke koopwoningen nodig op de beste plekken in de regio.

De centrumstad Dordrecht heeft jonge, kansrijke mensen voldoende te bieden, zoals een aantrekkelijk voorzieningenniveau en een goede OV-bereikbaarheid, behalve een aantrekkelijke woning. Als meer kansrijke jongeren in Dordrecht hun wooncarrière kunnen beginnen profiteert ook de rest van de regio daarvan; in een latere fase van hun leven zoeken deze mensen een grotere woning in een groene, veilige omgeving buiten de stad.

Voorwaarde voor dit proces is wel dat de regio ook die woningen in voldoende mate aanbiedt en de bereikbaarheid van de centrumstad Dordrecht wordt verbeterd.

Als op die manier de samenstelling van de bevolking in de regio geleidelijk aan verandert, heeft dat ook een positief effect op de arbeidsmarkt. De regio Drechtsteden kent met 66% van de potentiële beroepsbevolking (alle 15-74-jarigen) die werkt namelijk een relatief lage netto participatiegraad. Een belangrijke verklaring voor die lage netto participatiegraad in de regio Drechtsteden is behalve in de samenstelling van de beroepsbevolking te vinden aan de vraagkant van de arbeidsmarkt; de beschikbaarheid van werk, met name voor middelbaar opgeleiden (het verdwijnende midden). Dat leidt ertoe dat veel mensen met een middelbare opleiding onder hun niveau werken, waardoor de kans op werk voor lager opgeleiden onder druk komt te staan; de kans op werk voor lager opgeleiden neemt fors af door verdringing door middelbaar en hoger opgeleiden die onder hun niveau werken. Dat is tevens de reden voor een relatief hoge werkloosheid en veel uitkeringen in de regio Drechtsteden.

Met het beter bereikbaar maken van de bestaande banen in de buurt – zowel in de regio Drechtsteden zelf als in en om Rotterdam – zal de kans op werk en daarmee de arbeidsparticipatie in de regio fors kunnen toenemen. Dat is naar verwachting effectiever dan nieuwe werkgelegenheid in de regio zelf creëren. Bovendien zal met die betere bereikbaarheid de aantrekkingskracht van de regio toenemen, wat indirect weer goed is voor de economische vitaliteit. De maatschappelijke winst van verdere integratie binnen de regio Drechtsteden en van de regio Drechtsteden met andere regio's (met name Rotterdam) is in potentie aanzienlijk; zowel door een besparing op uitkeringen als door toegenomen woongenot en aantrekkingskracht.

1 Inleiding

De regio Drechtsteden maakt deel uit van een van de proeftrajecten die het Ministerie van BZK in het kader van 'Maak verschil – krachtig inspelen op regionaal-economische opgaven' heeft ingesteld.² Dat biedt mogelijkheden om de regionale samenwerking binnen de regio Drechtsteden een nieuwe impuls te geven. Dit onderzoek analyseert in dat kader de huidige positie van de regio Drechtsteden en zoekt naar mogelijkheden om die positie met beleid te versterken.

In 2012 is er al eens een 'foto' van de regio Drechtsteden gemaakt.³ In dat profiel van de regio Drechtsteden werden de sterktes en zwaktes van de regio en de *drivers* van regionale ontwikkeling in beeld gebracht. Daaruit bleek dat de regio relatief veel te bieden heeft op het gebied van werk, historie, natuur en een leefbare woonomgeving, maar dat de sociaal-economische positie desondanks zorgelijk was. De vraag is wat er sindsdien is gebeurd. Die vraag wordt met dit nieuwe onderzoek beantwoord.

Ten opzichte van 2012 zijn de beschikbare gegevens en methodes van onderzoek verder uitgebreid en verfijnd waardoor de positie van de regio, en de verklaringen daarvoor, nog beter en gedetailleerder in kaart kan worden gebracht. Bovendien zijn er nieuwe wetenschappelijke inzichten en heeft voormalig Commissaris van de Koningin in Overijssel Geert Jansen onderzoek gedaan naar de kansen en knelpunten van de regio Drechtsteden. In zijn rapport *Zichtbaar Samen Maritiem* worden aanbevelingen gedaan voor de focus en beleidsprioriteiten van de regio Drechtsteden.⁴

Hoe is het nu gesteld met de relatieve aantrekkingskracht en de sociaal-economische positie van de regio Drechtsteden? Aan welke knoppen kan de regio draaien om de economische slagkracht van de regio en daarmee de sociaal-economische positie van de bevolking te versterken? Welke beleidsinstrumenten horen daarbij? En wat is het belang van regionale

¹ Alblasterdam, Dordrecht, Hardinxveld-Giessendam, Hendrik-Ido-Ambacht, Papendrecht, Sliedrecht en Zwijndrecht.

² Studiegroep Openbaar bestuur, 2016: Maar verschil – Krachtig inspelen op regionaal-economische opgaven (Ministerie van BZK, Den Haag).

³ Atlas voor gemeenten, 2012: Foto van de regio Drechtsteden. Afdruk 2011 (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

⁴ G.J. Jansen, 2015: Zichtbaar Samen Maritiem. Sociaaleconomische analyse van de Drechtsteden (Bureau Drechtsteden).

samenwerking? Dat zijn vragen die met dit nieuwe onderzoek worden beantwoord.

De uitkomsten uit het onderzoek leveren input voor een integrale regionale propositie over verdere intensivering van de regionale samenwerking binnen de regio Drechtsteden. Ook levert het onderzoek inzicht op in de inhoudelijke onderdelen waar dat regionale beleid zich het beste op kan richten, en welke aspecten geen prioriteit (meer) hoeven te krijgen: wordt er aan de juiste knoppen gedraaid?

Het onderzoek valt uiteen in drie onderdelen. In hoofdstuk 2 worden allereerst de functionele relaties in de regio in kaart gebracht. In hoofdstuk 3 tot en met 6 worden de sterktes en zwaktes van de regio geanalyseerd. En in hoofdstuk 7 wordt onderzocht welke beleidsmaatregelen het meest effectief zijn om de kracht van de regio te versterken.

2 Functionele relaties

Uit de eerdergenoemde Foto van de regio Drechtsteden uit 2012 bleek dat de ligging van de regio op zich gunstig is (veel agglomeratievoordelen) maar dat de regio daar (door agglomeratienadelen, met name files) onvoldoende van profiteert. Daarom begint het onderzoek met het in kaart brengen van de functionele relaties binnen de regio, en de relaties tussen de regio en haar directe omgeving, met name de stad Rotterdam.

In welke mate zijn de inwoners van de regio Drechtsteden gericht op de centrumstad Dordrecht, en wat is het belang van de nabijheid van Rotterdam? Hoe ziet de oriëntatie van de bevolking van de regio Drechtsteden eruit voor wonen, werken en het gebruik van voorzieningen? In welke mate varieert die oriëntatie de arbeidsmarkt en de woningmarkt? En wat betekent dat voor de beleidsprioriteiten van de regio Drechtsteden? Is er meer hoger onderwijs nodig, of is het aanbod in Rotterdam en Dordrecht voldoende? En wat zijn voor de regio Drechtsteden in zijn algemeenheid de voor- en nadelen van de nabijheid van de stad Rotterdam? Dit soort vragen worden in dit eerste onderdeel van het onderzoek beantwoord.

Voor verschillende thema's wordt met kwantitatieve analyses onderzocht waar de inwoners van de gemeenten in de regio Drechtsteden met name op zijn georiënteerd. Die functionele relaties worden gedetailleerd onderzocht voor de volgende thema's:

- Werk
- Winkels
- Zorg
- Onderwijs
- Cultuur
- Sport

Voor die thema's, en de bijbehorende indicatoren, is een zoekmodel gemaakt, waarmee het gedrag van mensen op de arbeidsmarkt, de woningmarkt en de markt voor voorzieningen en recreatie in kaart wordt gebracht. Met dat zoekmodel kan worden bepaald welk deel van de inwoners van de gemeenten in de regio Drechtsteden in welke mate afhankelijk is van de voorzieningen, het werk en de natuur in een bepaalde gemeente.

Dat zoekmodel houdt behalve met het aanbod van werk en voorzieningen en de feitelijke reistijden naar dat werk en die voorzieningen, rekening met de behoefte aan variëteit, diversiteit en kwaliteit bij de potentiële werknemer en consument én de bereidheid om daarvoor te reizen. De behoefte aan variëteit betekent dat een inwoner van een bepaald gebied een keuze wil kunnen maken uit een voldoende gevarieerd aanbod aan werk of voorzieningen. De bereidheid om te reizen zorgt ervoor dat het belang van voorzieningen voor een inwoner van een bepaald gebied afneemt naarmate die voorzieningen verder weg liggen.

Een lage behoefte aan variëteit leidt over het algemeen tot een voorkeur voor het gebruik van de lokale voorzieningen, een grote behoefte aan variëteit leidt tot een voorkeur voor verder weg gelegen locaties, waar het aantal voorzieningen groot is; meestal de dichtstbijzijnde wat grotere stad. Een geringe bereidheid om te reizen leidt tot veel gebruik van lokale voorzieningen, een grotere bereidheid om te reizen tot het gebruik van verder weg gelegen voorzieningen.

Het zoekmodel werkt als volgt: Een inwoner van een bepaalde woonlocatie maakt een inventarisatie van de in de buurt aanwezige banen en voorzieningen. Hij voert zijn bereidheid tot reizen net zo lang op totdat hij genoeg keuze (variëteit en kwaliteit) heeft. Wat 'genoeg keuze' is, is niet voor iedere inwoner van die locatie hetzelfde. Sommige mensen nemen genoegen met een beperkte keuzemogelijkheid dichtbij, anderen willen een grotere keuzemogelijkheid, en zijn bereid daarvoor verder te reizen. Als zich dichtbij de woonlocatie veel werk of voorzieningen bevinden, is de bereidheid om verder te reizen meestal gering.

Sommige inwoners van de gemeente Sliedrecht zullen bijvoorbeeld genoegen nemen met het eigen winkelaanbod, en niet bereid zijn voor meer keuze of kwaliteit naar Dordrecht of Rotterdam te reizen. Voor andere inwoners van de gemeente Sliedrecht zal dat niet gelden, zij zullen juist wel bereid zijn voor meer keuzemogelijkheden naar Dordrecht of Rotterdam te reizen.

Dit deel van het onderzoek biedt een overzicht van de functionele relaties tussen de gemeenten in de regio Drechtsteden en de gemeenten in de omgeving. Welk deel van de bevolking van de gemeenten in de regio

Drechtsteden is voor werk, winkelen, zorg, onderwijs, etc. afhankelijk van de eigen gemeente? En wel deel van de stad Dordrecht? Of van Rotterdam?

Op die manier ontstaat inzicht in de complementariteit van de gemeenten in de regio. In welke mate en voor welke functies hebben stad en ommeland elkaar nodig? Ook wordt duidelijk wat het belang van de stad Dordrecht is voor de regio Drechtsteden. Bestaat de regio uit meerdere min of meer zelfstandige centra van werk en voorzieningen of is er één duidelijk stedelijk centrum aan te wijzen? En tot slot wordt duidelijk hoe belangrijk de nabijheid van Rotterdam voor de regio Drechtsteden is.

Vanuit alle gemeenten in de regio Drechtsteden is berekend hoe belangrijk het werk en de voorzieningen in alle andere Nederlandse gemeenten voor de inwoners zijn. De uitkomst van die analyse is het aandeel van de inwoners van de gemeenten in de regio Drechtsteden dat voor werk en voorzieningen afhankelijk is van de eigen gemeente of van een gemeente in de buurt.

Werk

De functionele relaties voor werk zijn gebaseerd op de feitelijke pendel voor hoofdbanen; de baan waaruit het grootste inkomen wordt verdiend (bron: CBS). In onderstaande tabellen is het resultaat gepresenteerd vanuit het perspectief van de beroepsbevolking van de gemeenten in de regio Drechtsteden: het aandeel van een bepaalde gemeente in de werkgelegenheid van de beroepsbevolking van een gemeente in de regio Drechtsteden, als percentage van de totale beroepsbevolking in die gemeente.

Uit de tabellen blijkt allereerst dat van bijna alle gemeenten in de regio Drechtsteden de meerderheid van de beroepsbevolking buiten de eigen gemeente werkt. Dertig procent van de beroepsbevolking van Alblasterdam werkt bijvoorbeeld in de gemeente zelf, de rest werkt elders. Van de beroepsbevolking die buiten de eigen gemeente werkt, werkt het merendeel (vijftien procent) in Rotterdam en een kleiner deel (circa acht procent) in Dordrecht. Ook de andere gemeenten in de regio Drechtsteden spelen een rol voor de arbeidsmarkt van de beroepsbevolking van Alblasterdam. En daarnaast met name ook de gemeenten Molenwaard en Ridderkerk. Dordrecht is de enige uitzondering; daar werkt 52% van de beroepsbevolking in de eigen gemeente.

Tabel 2.1 Waar werkt Alblasserdam? De regionale oriëntatie van de beroepsbevolking op de arbeidsmarkt

Gemeente	Uitgaande pendel vanuit Alblasserdam (x 1000 personen)	Oriëntatie van de beroepsbevolking van Alblasserdam (percentage van de werkzame beroepsbevolking in Alblasserdam dat voor werk afhankelijk is van een gemeente)
Alblasserdam	2,4	30,00%
Rotterdam	1,2	15,00%
Dordrecht	0,6	7,50%
Molenwaard	0,6	7,50%
Papendrecht	0,6	7,50%
Ridderkerk	0,5	6,25%
Zwijndrecht	0,4	5,00%
Sliedrecht	0,3	3,75%
Barendrecht	0,2	2,50%
Capelle aan den IJssel	0,2	2,50%
Hendrik-Ido-Ambacht	0,2	2,50%
Breda	0,1	1,25%
Den Haag	0,1	1,25%
Gorinchem	0,1	1,25%
Gouda	0,1	1,25%
Hardinxveld-Giessendam	0,1	1,25%
Krimpen aan den IJssel	0,1	1,25%
Schiedam	0,1	1,25%
Utrecht	0,1	1,25%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.2 Waar werkt Dordrecht? De regionale oriëntatie van de beroepsbevolking op de arbeidsmarkt

Gemeente	Uitgaande pendel vanuit Dordrecht (x 1000 personen)	Oriëntatie van de beroepsbevolking van Dordrecht (percentage van de werkzame beroepsbevolking in Dordrecht dat voor werk afhankelijk is van een gemeente)
Dordrecht	28,1	51,75%
Rotterdam	6,8	12,52%
Zwijndrecht	2,1	3,87%
Papendrecht	1,5	2,76%
Sliedrecht	1,4	2,58%
Barendrecht	0,9	1,66%
Breda	0,9	1,66%
Capelle aan den IJssel	0,9	1,66%
Den Haag	0,8	1,47%
Ridderkerk	0,8	1,47%
Moerdijk	0,7	1,29%
Alblasserdam	0,5	0,92%
Gorinchem	0,5	0,92%
Utrecht	0,5	0,92%
Amsterdam	0,4	0,74%
Gouda	0,4	0,74%
Hendrik-Ido-Ambacht	0,4	0,74%
Binnenmaas	0,3	0,55%
Hardinxveld-Giessendam	0,3	0,55%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.3 Waar werkt Hardinxveld-Giessendam? De regionale oriëntatie van de beroepsbevolking op de arbeidsmarkt

Gemeente	Uitgaande pendel vanuit Hardinxveld-Giessendam (x 1000 personen)	Oriëntatie van de beroepsbevolking van Hardinxveld-Giessendam (percentage van de werkzame beroepsbevolking in Hardinxveld-Giessendam dat voor werk afhankelijk is van een gemeente)
Hardinxveld-Giessendam	3,2	41,56%
Sliedrecht	1,2	15,58%
Gorinchem	0,8	10,39%
Rotterdam	0,4	5,19%
Dordrecht	0,3	3,90%
Giessenlanden	0,2	2,60%
Molenwaard	0,2	2,60%
Papendrecht	0,2	2,60%
Werkendam	0,2	2,60%
Alblasserdam	0,1	1,30%
Barendrecht	0,1	1,30%
Breda	0,1	1,30%
Capelle aan den IJssel	0,1	1,30%
Gilze en Rijen	0,1	1,30%
Gouda	0,1	1,30%
Ridderkerk	0,1	1,30%
Utrecht	0,1	1,30%
Zederik	0,1	1,30%
Zwijndrecht	0,1	1,30%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.4 Waar werkt Hendrik-Ido-Ambacht? De regionale oriëntatie van de beroepsbevolking op de arbeidsmarkt

Gemeente	Uitgaande pendel vanuit Hendrik-Ido-Ambacht (x 1000 personen)	Oriëntatie van de beroepsbevolking van Hendrik-Ido-Ambacht (percentage van de werkzame beroepsbevolking in Hendrik-Ido-Ambacht dat voor werk afhankelijk is van een gemeente)
Hendrik-Ido-Ambacht	2,7	20,77%
Rotterdam	2,6	20,00%
Zwijndrecht	1,7	13,08%
Dordrecht	1,6	12,31%
Ridderkerk	0,9	6,92%
Barendrecht	0,5	3,85%
Alblasserdam	0,4	3,08%
Breda	0,3	2,31%
Capelle aan den IJssel	0,3	2,31%
Papendrecht	0,3	2,31%
Sliedrecht	0,3	2,31%
Albrandswaard	0,1	0,77%
Amsterdam	0,1	0,77%
Delft	0,1	0,77%
Den Haag	0,1	0,77%
Gorinchem	0,1	0,77%
Gouda	0,1	0,77%
Hardinxveld-Giessendam	0,1	0,77%
Krimpen aan den IJssel	0,1	0,77%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.5 Waar werkt Papendrecht? De regionale oriëntatie van de beroepsbevolking op de arbeidsmarkt		
Gemeente	Uitgaande pendel vanuit Papendrecht (x 1000 personen)	Oriëntatie van de beroepsbevolking van Papendrecht (percentage van de werkzame beroepsbevolking in Papendrecht dat voor werk afhankelijk is van een gemeente)
Papendrecht	4,4	30,14%
Dordrecht	2,5	17,12%
Rotterdam	1,9	13,01%
Sliedrecht	1,0	6,85%
Alblasserdam	0,8	5,48%
Molenwaard	0,4	2,74%
Zwijndrecht	0,4	2,74%
Barendrecht	0,3	2,05%
Capelle aan den IJssel	0,3	2,05%
Ridderkerk	0,3	2,05%
Breda	0,2	1,37%
Gorinchem	0,2	1,37%
Hardinxveld-Giessendam	0,2	1,37%
Hendrik-Ido-Ambacht	0,2	1,37%
Tilburg	0,2	1,37%
Amsterdam	0,1	0,68%
Delft	0,1	0,68%
Den Haag	0,1	0,68%
Dongen	0,1	0,68%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.6 Waar werkt Sliedrecht? De regionale oriëntatie van de beroepsbevolking op de arbeidsmarkt

Gemeente	Uitgaande pendel vanuit Sliedrecht (x 1000 personen)	Oriëntatie van de beroepsbevolking van Sliedrecht (percentage van de werkzame beroepsbevolking in Sliedrecht dat voor werk afhankelijk is van een gemeente)
Sliedrecht	4,9	46,23%
Dordrecht	1,2	11,32%
Hardinxveld-Giessendam	0,7	6,60%
Papendrecht	0,7	6,60%
Rotterdam	0,7	6,60%
Gorinchem	0,3	2,83%
Molenwaard	0,3	2,83%
Alblasserdam	0,2	1,89%
Ridderkerk	0,2	1,89%
Amsterdam	0,1	0,94%
Barendrecht	0,1	0,94%
Breda	0,1	0,94%
Capelle aan den IJssel	0,1	0,94%
Den Haag	0,1	0,94%
Giessenlanden	0,1	0,94%
Gilze en Rijen	0,1	0,94%
Gouda	0,1	0,94%
Hendrik-Ido-Ambacht	0,1	0,94%
Krimpen aan den IJssel	0,1	0,94%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.7 Waar werkt Zwijndrecht? De regionale oriëntatie van de beroepsbevolking op de arbeidsmarkt

Gemeente	Uitgaande pendel vanuit Zwijndrecht (x 1000 personen)	Oriëntatie van de beroepsbevolking van Zwijndrecht (percentage van de werkzame beroepsbevolking in Zwijndrecht dat voor werk afhankelijk is van een gemeente)
Zwijndrecht	6,4	31,37%
Dordrecht	3,9	19,12%
Rotterdam	3,1	15,20%
Hendrik-Ido-Ambacht	0,9	4,41%
Barendrecht	0,8	3,92%
Ridderkerk	0,8	3,92%
Breda	0,4	1,96%
Capelle aan den IJssel	0,4	1,96%
Papendrecht	0,4	1,96%
Alblasserdam	0,3	1,47%
Sliedrecht	0,3	1,47%
Den Haag	0,2	0,98%
Moerdijk	0,2	0,98%
Schiedam	0,2	0,98%
Utrecht	0,2	0,98%
Albrandswaard	0,1	0,49%
Amsterdam	0,1	0,49%
Binnenmaas	0,1	0,49%
Delft	0,1	0,49%

Bron: Atlas voor gemeenten

Voor de aantrekkingskracht en economische vitaliteit van een regio is naast de beschikbaarheid van werk ook het aanbod aan consumptiegoederen van belang.⁵ Behalve naar werk is daarom ook gekeken naar verschillende voorzieningen.

Winkels

De uitkomsten in onderstaande tabellen laten zien dat Dordrecht en Rotterdam voor de meeste inwoners van de gemeenten in de regio Drechtsteden de belangrijkste winkelsteden zijn. Slechts zes procent van de

⁵ E.L. Glaeser, J. Kolko, A. Saiz, 2001: Consumer City, in: Journal of Economic Geography, pp.27-50; G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad. Moderne locatietheorieën en de aantrekkingskracht van Nederlandse steden (VOC Uitgevers, Nijmegen).

bevolking in de gemeente Alblasterdam is voor winkelen bijvoorbeeld op de eigen gemeente gericht. Daarnaast spelen ook Gorinchem en de andere gemeenten in de regio Drechtsteden een rol bij de oriëntatie van de inwoners van de gemeenten in de regio Drechtsteden.

Alleen de winkels voor niet-dagelijkse boodschappen – de winkels voor mode en luxeartikelen (bron: VGM) – zijn in deze analyse meegenomen. Het idee daarachter is dat mensen winkels voor dagelijkse boodschappen dicht bij huis willen, maar voor grotere aankopen en *fun shopping* vaak aangewezen zijn op een nabijgelegen stad.⁶ De gebruikte reistijdwaarderingsfunctie voor winkels gaat ervan uit dat de meeste mensen bereid zijn enige tijd te reizen om te winkelen, maar dat die bereidheid voor langere reistijden vrij snel afneemt. Dat betekent concreet dat winkels binnen 25 minuten reistijd heel belangrijk zijn, maar dat verder weg gelegen winkels minder belangrijk zijn.

Cultuur

Voor het culturele aanbod zijn de meeste inwoners van de gemeenten in de regio Drechtsteden niet op Rotterdam maar op Dordrecht gericht. Het aanbod is daar kennelijk groot en gevarieerd genoeg, waardoor een langere reistijd naar Rotterdam voor de meeste mensen niet opweegt tegen de extra keuzemogelijkheden die de stad biedt. Deze analyse is gebaseerd op het aantal uitvoeringen in de podiumkunsten (popmuziek, klassieke muziek, dans en theater). De gebruikte reistijdwaarderingsfunctie voor cultuur gaat ervan uit dat de meeste mensen bereid zijn enige tijd te reizen om een theater te bezoeken, maar dat die bereidheid voor langere reistijden (boven de dertig minuten) gering is.

Sport

Naast het bezoeken van podiumkunsten is een vergelijkbare analyse gedaan voor het bezoeken van een voetbalwedstrijd. Behalve met de locatie van voetbalstadions is in die analyse ook rekening gehouden met de prestaties van de clubs, vanuit het idee dat mensen liever naar een wedstrijd gaan van een club die bovenin de eredivisie meedraait, dan een club die onderaan de eerste divisie bungelt. De bron van de gebruikte Voetbalindex is de jaarlijkse *Atlas voor gemeenten*.⁷ Uit de analyse blijkt dat niet alleen Dordrecht zelf, maar vooral ook Rotterdam (Feyenoord, Sparta en Excelsior) en in mindere mate

⁶ W. Christaller, 1933: Die zentralen Orte in Süddeutschland (Jena).

⁷ Zie: G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2014: Atlas voor gemeenten (VOC Uitgevers, Nijmegen).

Breda (NAC) een rol spelen bij de oriëntatie van de inwoners van de regio Drechtsteden.

Onderwijs

Het verzorgingsgebied voor het hoger beroepsonderwijs is bepaald voor de vestigingen van hbo-instellingen. De bijbehorende reistijdwaarderingsfunctie valt veel minder snel af dan voor bijvoorbeeld het voortgezet onderwijs. Om die reden is de regionale reikwijdte van het hoger beroepsonderwijs groter dan van het voortgezet onderwijs. Potentiële studenten uit de regio Drechtsteden oriënteren zich vooral op Rotterdam en in mindere mate op Dordrecht. Daarnaast spelen ook Delft, Breda, Den Haag en Gouda nog een rol.

Zorg

De oriëntatie voor zorg is tot slot gebaseerd op een analyse met het aanbod aan bedden in ziekenhuizen, zowel algemene ziekenhuizen als academische ziekenhuizen, categorale ziekenhuizen en psychiatrische ziekenhuizen (bron: VGM).⁸ De modeluitkomsten voor zorg zijn gebaseerd op een sneller afvallende reistijdwaarderingsfunctie dan bij winkels en cultuur, omdat mensen bij hun keuze anticiperen op mogelijke toekomstige spoedgevallen. Desondanks zijn de inwoners van de meeste gemeenten in de regio Drechtsteden voor ziekenhuiszorg in eerste instantie aangewezen op Rotterdam. Dat komt door het grote en gevarieerde aanbod in die stad. Daarnaast spelen ook Dordrecht, Gorinchem, Zwijndrecht en Sliedrecht een rol.

Voor de aantrekkingskracht en economische vitaliteit van de gemeenten in de Drechtsteden is dus zowel de nabijheid van de stad Dordrecht als van Rotterdam van groot belang. Niet alleen op het gebied van werkgelegenheid, maar vooral ook op het gebied van voorzieningen. Dat is een belangrijke constatering voor de analyses van de aantrekkingskracht, economie en arbeidsmarkt in de volgende hoofdstukken, en de aanbevelingen voor regionaal beleid in hoofdstuk 7. Voor optimaal regionaal beleid dient deze functionele samenhang leidend te zijn.

⁸ De regionale oriëntatie op de verpleeg- en verzorgingstehuizen in de buurt ontbreekt in deze analyse omdat daar geen landsdekkende data over beschikbaar zijn.

Tabel 2.8 Waar winkelt Alblasserdam? De regionale oriëntatie van de consumenten in Alblasserdam voor winkels mode en luxe

Gemeente	Aantal potentiële klanten uit Alblasserdam (alle inwoners van 18 jaar en ouder)	Als percentage van het totale klantenpotentieel in Alblasserdam
Dordrecht	2.900	20,3%
Rotterdam	2.800	19,6%
Ridderkerk	1.400	9,5%
Zwijndrecht	1.300	9,2%
Papendrecht	1.300	9,0%
Sliedrecht	1.000	6,8%
Barendrecht	900	6,3%
Alblasserdam	900	6,3%
Hendrik-Ido-Ambacht	700	4,9%
Hardinxveld-Giessendam	400	3,0%
Krimpen aan den IJssel	200	1,4%
Nederlek	100	1,0%
Molenwaard	100	0,9%
Gorinchem	100	0,7%
Capelle aan den IJssel	100	0,5%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.9 Waar winkelt Dordrecht? De regionale oriëntatie van de consumenten in Dordrecht voor winkels mode en luxe

Gemeente	Aantal potentiële klanten uit Dordrecht (alle inwoners van 18 jaar en ouder)	Als percentage van het totale klantenpotentieel in Dordrecht
Dordrecht	44.600	47,8%
Rotterdam	12.600	13,5%
Zwijndrecht	7.700	8,3%
Papendrecht	5.500	5,9%
Ridderkerk	3.500	3,8%
Barendrecht	3.200	3,4%
Sliedrecht	2.600	2,7%
Hendrik-Ido-Ambacht	2.500	2,7%
Binnenmaas	2.100	2,2%
Alblasserdam	2.100	2,2%
Moerdijk	1.700	1,9%
Gorinchem	1.400	1,5%
Hardinxveld-Giessendam	1.200	1,3%
Strijen	900	1,0%
Werkendam	500	0,5%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.10 Waar winkelt Hardinxveld-Giessendam? De regionale oriëntatie van de consumenten in Hardinxveld-Giessendam voor winkels mode en luxe

Gemeente	Aantal potentiële klanten uit Hardinxveld-Giessendam (alle inwoners van 18 jaar en ouder)	Als percentage van het totale klantenpotentieel in Hardinxveld-Giessendam
Gorinchem	2.800	21,5%
Dordrecht	2.700	20,4%
Sliedrecht	1.100	8,5%
Papendrecht	900	7,0%
Hardinxveld-Giessendam	600	4,7%
Oosterhout	600	4,4%
Rotterdam	600	4,3%
Alblasserdam	500	3,5%
Hendrik-Ido-Ambacht	400	3,1%
Werkendam	400	3,0%
Geertruidenberg	400	3,0%
Zwijndrecht	400	2,8%
Ridderkerk	400	2,8%
Leerdam	300	2,0%
Giessenlanden	200	1,3%
Molenwaard	200	1,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.11 Waar winkelt Hendrik-Ido-Ambacht? De regionale oriëntatie van de consumenten in Hendrik-Ido-Ambacht voor winkels mode en luxe

Gemeente	Aantal potentiële klanten uit Hendrik-Ido-Ambacht (alle inwoners van 18 jaar en ouder)	Als percentage van het totale klantenpotentieel in Hendrik-Ido-Ambacht
Dordrecht	6.200	32,0%
Rotterdam	4.700	24,1%
Zwijndrecht	2.100	11,1%
Ridderkerk	1.800	9,4%
Barendrecht	1.500	7,7%
Hendrik-Ido-Ambacht	1.000	5,2%
Papendrecht	700	3,8%
Alblasserdam	600	3,4%
Sliedrecht	200	1,0%
Binnenmaas	100	0,7%
Hardinxveld-Giessendam	100	0,5%
Albrandswaard	100	0,3%
Capelle aan den IJssel	100	0,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.12 Waar winkelt Papendrecht? De regionale oriëntatie van de consumenten in Papendrecht voor winkels mode en luxe

Gemeente	Aantal potentiële klanten uit Papendrecht (alle inwoners van 18 jaar en ouder)	Als percentage van het totale klantenpotentieel in Papendrecht
Dordrecht	9.500	38,3%
Rotterdam	3.600	14,4%
Papendrecht	2.700	11,1%
Sliedrecht	1.500	6,0%
Ridderkerk	1.300	5,4%
Zwijndrecht	1.300	5,1%
Alblasserdam	1.200	4,7%
Hendrik-Ido-Ambacht	900	3,8%
Barendrecht	900	3,7%
Hardinxveld-Giessendam	800	3,2%
Gorinchem	700	2,7%
Molenwaard	200	0,8%
Binnenmaas	100	0,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.13 Waar winkelt Sliedrecht? De regionale oriëntatie van de consumenten in Sliedrecht voor winkels mode en luxe

Gemeente	Aantal potentiële klanten uit Sliedrecht (alle inwoners van 18 jaar en ouder)	Als percentage van het totale klantenpotentieel in Sliedrecht
Dordrecht	5.300	28,4%
Gorinchem	2.900	15,5%
Sliedrecht	2.000	11,0%
Rotterdam	1.800	9,5%
Papendrecht	1.600	8,4%
Zwijndrecht	800	4,4%
Ridderkerk	800	4,4%
Alblasserdam	800	4,3%
Hardinxveld-Giessendam	700	4,0%
Hendrik-Ido-Ambacht	700	3,7%
Barendrecht	400	2,4%
Molenwaard	200	1,0%
Werkendam	200	0,8%
Geertruidenberg	100	0,6%
Giessenlanden	100	0,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.14 Waar winkelt Zwijndrecht? De regionale oriëntatie van de consumenten in Zwijndrecht voor winkels mode en luxe

Gemeente	Aantal potentiële klanten uit Zwijndrecht (alle inwoners van 18 jaar en ouder)	Als percentage van het totale klantenpotentieel in Zwijndrecht
Dordrecht	13.300	37,7%
Rotterdam	8.300	23,5%
Zwijndrecht	4.100	11,7%
Ridderkerk	2.700	7,6%
Barendrecht	2.400	6,7%
Hendrik-Ido-Ambacht	1.500	4,1%
Papendrecht	800	2,3%
Alblasserdam	800	2,2%
Binnenmaas	700	1,8%
Albrandswaard	200	0,5%
Sliedrecht	200	0,4%
Moerdijk	100	0,3%
Oud-Beijerland	100	0,3%
Hardinxveld-Giessendam	100	0,3%
Capelle aan den IJssel	100	0,2%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.15 De regionale oriëntatie van de inwoners van Alblasserdam voor uitvoeringen in de podiumkunsten

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Alblasserdam	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in Alblasserdam
Dordrecht	4.600	31,4%
Rotterdam	3.300	22,3%
Barendrecht	2.400	16,4%
Papendrecht	1.700	11,7%
Hendrik-Ido-Ambacht	1.300	8,7%
Sliedrecht	700	4,4%
Ridderkerk	300	2,4%
Capelle aan den IJssel	200	1,2%
Molenwaard	100	0,6%
Krimpen aan den IJssel	100	0,5%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.16 De regionale oriëntatie van de inwoners van Dordrecht voor uitvoeringen in de podiumkunsten

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Dordrecht	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in Dordrecht
Dordrecht	58.500	62,0%
Rotterdam	13.700	14,6%
Barendrecht	5.600	6,0%
Papendrecht	5.500	5,9%
Hendrik-Ido-Ambacht	4.000	4,2%
Sliedrecht	2.200	2,4%
Gorinchem	1.800	1,9%
Moerdijk	1.100	1,2%
Ridderkerk	1.100	1,1%
Strijen	400	0,5%
Molenwaard	200	0,2%
Capelle aan den IJssel	100	0,1%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.17 De regionale oriëntatie van de inwoners van Hardinxveld-Giessendam voor uitvoeringen in de podiumkunsten

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Hardinxveld-Giessendam	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in Hardinxveld-Giessendam
Dordrecht	4.500	33,5%
Gorinchem	3.700	28,0%
Papendrecht	1.200	9,2%
Hendrik-Ido-Ambacht	900	6,5%
Rotterdam	700	5,1%
Sliedrecht	600	4,9%
Oosterhout	600	4,3%
Barendrecht	300	2,5%
Werkendam	200	1,5%
Schoonhoven	100	1,0%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.18 De regionale oriëntatie van de inwoners van Hendrik-Ido-Ambacht voor uitvoeringen in de podiumkunsten

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Hendrik-Ido-Ambacht	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in Hendrik-Ido-Ambacht
Dordrecht	9.700	45,4%
Rotterdam	4.500	21,0%
Barendrecht	3.600	16,8%
Hendrik-Ido-Ambacht	1.700	8,1%
Papendrecht	1.000	4,6%
Ridderkerk	500	2,2%
Sliedrecht	400	1,8%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.19 De regionale oriëntatie van de inwoners van Papendrecht voor uitvoeringen in de podiumkunsten

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Papendrecht	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in Papendrecht
Dordrecht	13.100	52,2%
Rotterdam	3.300	13,3%
Papendrecht	3.300	13,0%
Barendrecht	1.600	6,6%
Hendrik-Ido-Ambacht	1.500	6,0%
Sliedrecht	1.200	4,6%
Gorinchem	600	2,6%
Ridderkerk	300	1,2%
Molenwaard	100	0,5%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.20 De regionale oriëntatie van de inwoners van Sliedrecht voor uitvoeringen in de podiumkunsten

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Sliedrecht	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in Sliedrecht
Dordrecht	8.100	42,6%
Gorinchem	3.600	19,3%
Papendrecht	2.000	10,5%
Rotterdam	1.900	9,9%
Hendrik-Ido-Ambacht	1.300	6,7%
Sliedrecht	1.000	5,5%
Barendrecht	700	3,6%
Ridderkerk	200	1,0%
Molenwaard	100	0,7%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.21 De regionale oriëntatie van de inwoners van Zwijndrecht voor uitvoeringen in de podiumkunsten

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Zwijndrecht	Als percentage van alle potentiële theaterbezoekers in Zwijndrecht
Dordrecht	18.300	51,3%
Rotterdam	8.300	23,4%
Barendrecht	4.300	12,0%
Hendrik-Ido-Ambacht	2.400	6,7%
Papendrecht	1.300	3,6%
Ridderkerk	500	1,5%
Sliedrecht	400	1,2%
Albrandswaard	100	0,1%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.22 De regionale oriëntatie van de inwoners van Alblasserdam voor het bezoeken van een betaald voetbalwedstrijd

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Alblasserdam	Als percentage van alle potentiële bezoekers uit Alblasserdam
Rotterdam	9.500	67,0%
Dordrecht	4.600	32,4%
Breda	< 100	0,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.23 De regionale oriëntatie van de inwoners van Dordrecht voor het bezoeken van een betaald voetbalwedstrijd

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Dordrecht	Als percentage van alle potentiële bezoekers uit Dordrecht
Dordrecht	48.300	51,8%
Rotterdam	43.000	46,1%
Breda	1.200	1,2%
Roosendaal	700	0,8%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.24 De regionale oriëntatie van de inwoners van Hardinxveld-Giessendam voor het bezoeken van een betaald voetbalwedstrijd

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Hardinxveld-Giessendam	Als percentage van alle potentiële bezoekers uit Hardinxveld-Giessendam
Rotterdam	7.500	57,3%
Dordrecht	5.300	40,8%
Utrecht	200	1,6%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.25 De regionale oriëntatie van de inwoners van Hendrik-Ido-Ambacht voor het bezoeken van een betaald voetbalwedstrijd

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Hendrik-Ido-Ambacht	Als percentage van alle potentiële bezoekers uit Hendrik-Ido-Ambacht
Rotterdam	16.700	86,6%
Dordrecht	2.500	12,8%
Breda	100	0,4%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.26 De regionale oriëntatie van de inwoners van Papendrecht voor het bezoeken van een betaald voetbalwedstrijd

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Papendrecht	Als percentage van alle potentiële bezoekers uit Papendrecht
Rotterdam	13.700	55,3%
Dordrecht	11.000	44,3%
Breda	100	0,2%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.27 De regionale oriëntatie van de inwoners van Sliedrecht voor het bezoeken van een betaald voetbalwedstrijd

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Sliedrecht	Als percentage van alle potentiële bezoekers uit Sliedrecht
Rotterdam	10.900	58,7%
Dordrecht	7.600	40,7%
Utrecht	100	0,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.28 De regionale oriëntatie van de inwoners van Zwijndrecht voor het bezoeken van een betaald voetbalwedstrijd

Gemeente	Aantal potentiële bezoekers uit Zwijndrecht	Als percentage van alle potentiële bezoekers uit Zwijndrecht
Rotterdam	24.300	68,8%
Dordrecht	10.800	30,5%
Breda	100	0,4%
Roosendaal	100	0,2%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.29 De regionale oriëntatie van de potentiële hbo-studenten uit Alblasserdam

Gemeente	Aantal potentiële studenten uit Alblasserdam	Als percentage van alle potentiële studenten uit Alblasserdam
Rotterdam	900	60,1%
Dordrecht	500	36,9%
Delft	< 100	1,8%
Den Haag	< 100	0,9%
Gouda	< 100	0,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.30 De regionale oriëntatie van de potentiële hbo-studenten uit Dordrecht

Gemeente	Aantal potentiële studenten uit Dordrecht	Als percentage van alle potentiële studenten uit Dordrecht
Rotterdam	5.300	52,2%
Dordrecht	4.600	45,0%
Breda	200	1,8%
Delft	100	0,6%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.31 De regionale oriëntatie van de potentiële hbo-studenten uit Hardinxveld-Giessendam

Gemeente	Aantal potentiële studenten uit Hardinxveld-Giessendam	Als percentage van alle potentiële studenten uit Hardinxveld-Giessendam
Rotterdam	900	57,1%
Dordrecht	600	39,1%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.32 De regionale oriëntatie van de potentiële hbo-studenten uit Hendrik-Ido-Ambacht

Gemeente	Aantal potentiële studenten uit Hendrik-Ido-Ambacht	Als percentage van alle potentiële studenten uit Hendrik-Ido-Ambacht
Rotterdam	1.100	57,9%
Dordrecht	800	39,1%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.33 De regionale oriëntatie van de potentiële hbo-studenten uit Papendrecht

Gemeente	Aantal potentiële studenten uit Papendrecht	Als percentage van alle potentiële studenten uit Papendrecht
Rotterdam	1.300	56,2%
Dordrecht	1.000	41,0%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.34 De regionale oriëntatie van de potentiële hbo-studenten uit Sliedrecht

Gemeente	Aantal potentiële studenten uit Sliedrecht	Als percentage van alle potentiële studenten uit Sliedrecht
Rotterdam	1.200	58,1%
Dordrecht	800	39,2%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.35 De regionale oriëntatie van de potentiële hbo-studenten uit Zwijndrecht

Gemeente	Aantal potentiële studenten uit Zwijndrecht	Als percentage van alle potentiële studenten uit Zwijndrecht
Rotterdam	2.000	54,6%
Dordrecht	1.500	42,7%
Delft	100	1,7%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.36 De regionale oriëntatie van de inwoners van Alblasserdam voor ziekenhuiszorg

Gemeente	Aantal potentiële patiënten vanuit Alblasserdam	Als percentage van het totaal aantal potentiële patiënten vanuit Alblasserdam
Rotterdam	6.700	67,8%
Dordrecht	1.900	19,0%
Zwijndrecht	900	9,0%
Gorinchem	200	2,3%
Sliedrecht	100	1,2%
Capelle aan den IJssel	< 100	0,5%
Schiedam	< 100	0,1%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.37 De regionale oriëntatie van de inwoners van Dordrecht voor ziekenhuiszorg

Gemeente	Aantal potentiële patiënten vanuit Dordrecht	Als percentage van het totaal aantal potentiële patiënten vanuit Dordrecht
Dordrecht	25.800	43,3%
Rotterdam	24.200	40,7%
Zwijndrecht	5.600	9,3%
Gorinchem	3.000	5,0%
Sliedrecht	400	0,6%
Breda	200	0,4%
Schiedam	200	0,3%
Capelle aan den IJssel	200	0,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.38 De regionale oriëntatie van de inwoners van Hardinxveld-Giessendam voor ziekenhuiszorg

Gemeente	Aantal potentiële patiënten vanuit Hardinxveld-Giessendam	Als percentage van het totaal aantal potentiële patiënten vanuit Hardinxveld-Giessendam
Gorinchem	2.500	28,7%
Rotterdam	2.300	26,5%
Dordrecht	1.900	21,5%
Nieuwegein	900	10,0%
Zwijndrecht	600	7,1%
Oosterhout	300	3,7%
Sliedrecht	100	1,5%
Waalwijk	100	0,6%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.39 De regionale oriëntatie van de inwoners van Hendrik-Ido-Ambacht voor ziekenhuiszorg

Gemeente	Aantal potentiële patiënten vanuit Hendrik-Ido-Ambacht	Als percentage van het totaal aantal potentiële patiënten vanuit Hendrik-Ido-Ambacht
Rotterdam	8.700	64,4%
Dordrecht	3.100	23,3%
Zwijndrecht	1.400	10,7%
Capelle aan den IJssel	100	0,5%
Schiedam	100	0,5%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.40 De regionale oriëntatie van de inwoners van Papendrecht voor ziekenhuiszorg

Gemeente	Aantal potentiële patiënten vanuit Papendrecht	Als percentage van het totaal aantal potentiële patiënten vanuit Papendrecht
Rotterdam	7.300	44,3%
Dordrecht	5.700	34,2%
Gorinchem	1.700	10,5%
Zwijndrecht	1.500	8,8%
Sliedrecht	200	1,4%
Schiedam	100	0,3%
Capelle aan den IJssel	100	0,3%
Rotterdam	7.300	44,3%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.41 De regionale oriëntatie van de inwoners van Sliedrecht voor ziekenhuiszorg

Gemeente	Aantal potentiële patiënten vanuit Sliedrecht	Als percentage van het totaal aantal potentiële patiënten vanuit Sliedrecht
Rotterdam	4.700	37,9%
Dordrecht	3.200	25,7%
Gorinchem	3.100	24,5%
Zwijndrecht	1.100	8,6%
Sliedrecht	300	2,2%

Bron: Atlas voor gemeenten

Tabel 2.42 De regionale oriëntatie van de inwoners van Zwijndrecht voor ziekenhuiszorg

Gemeente	Aantal potentiële patiënten vanuit Zwijndrecht	Als percentage van het totaal aantal potentiële patiënten vanuit Zwijndrecht
Rotterdam	13.400	56,1%
Dordrecht	7.400	31,0%
Zwijndrecht	2.800	11,8%
Schiedam	100	0,5%
Capelle aan den IJssel	100	0,4%

Bron: Atlas voor gemeenten

Gebiedsafbakening

Op basis van de functionele relaties die in dit hoofdstuk zijn uitgerekend kan worden bepaald wat de optimale schaal voor regionaal beleid is. Het gebied waarbinnen de functionele verbanden het sterkst zijn kan letterlijk worden afgebakend. Zo ontstaat een gebiedsindeling waarbinnen volgens deze methode de uitkomsten van regionaal beleid optimaal zijn.

Om tot zo'n maatschappelijk optimale gebiedsindeling te komen zijn allereerst de centrumsteden bepaald. Een gemeente wordt als centrumstad aangemerkt als de inwoners van de gemeente voor zowel werk, winkelen, cultuur, zorg als onderwijs het meeste op de eigen gemeente zijn aangewezen. De inwoners van Dordrecht blijken voor zowel werk, winkels, cultuur, zorg als onderwijs het meeste op de eigen gemeente te zijn aangewezen. Die gemeente komt op basis van deze methode dus als centrumgemeente uit de bus, de overige gemeenten in de Drechtsteden niet. In de buurt van de Drechtsteden worden Rotterdam en Gorinchem op basis van deze methode ook als centrumstad aangewezen.

Vervolgens is per functie bepaald welke gemeente voor een bepaald 4-positie-postcodegebied het meest verzorgend is. Het gebied wordt per functie toegewezen aan de gemeente die voor de meeste inwoners verzorgend is. Met deze methode voor de afbakening van gebieden is het niet nodig om een – altijd arbitraire – grenswaarde te bepalen: mensen in een bepaald gebied zijn of het meest op de eigen gemeente aangewezen of op een andere gemeente. Een tussenweg is er niet. Tabel 2.43 toont het resultaat voor de postcodegebieden in de Drechtsteden; de gemeentecodes laten zien aan welke centrumstad een postcodegebied voor de betreffende

functie wordt toegewezen, waarbij 505 staat voor Dordrecht, 512 voor Gorinchem en 599 voor Rotterdam. De gebiedsafbakening per functie laat een gemêleerd beeld zien. Op basis daarvan zou de conclusie zijn dat verschillende typen regionaal beleid zich op verschillende gebieden richten. De vraag is of dat werkbaar is. Daarom is een methode gemaakt om te komen tot één gebiedsafbakening voor regionaal beleid. Alle locaties in de regio (postcodegebieden) zijn bij de centrumgemeente geteld die voor de meeste functies het vaakst verzorgend is voor dat gebied. De functies tellen daarbij niet allemaal even zwaar mee, maar zijn gewogen op basis van de bijdrage die de verschillende voorzieningen leveren aan de aantrekkingskracht van een gemeente.⁹ Op basis van die methode kan elk gebied slechts aan één centrumgemeente worden toegekend. Dat is de gemeente die voor het betreffende gebied het meest verzorgend is voor de verschillende functies. Het resultaat daarvan staat in de laatste kolom en kaart 2.1.

De postcodegebieden in de gemeente Dordrecht worden op basis van deze methode logischerwijze allemaal bij de eigen regio geteld, net als de woonlocaties in Papendrecht, Sliedrecht en Zwijndrecht (met één uitzondering; postcodegebied 2995 is het meest op Rotterdam georiënteerd). De woonlocaties in de gemeente Alblisserdam worden op basis van deze methode daarentegen allemaal bij de regio Rotterdam geteld, hoewel er veel onderscheid is tussen de verschillende functies; voor werk en zorg zijn de functionele relaties met Rotterdam het sterkst, maar voor cultuur en onderwijs met Dordrecht. De postcodegebieden in de gemeente Hardinxveld-Giessendam hebben per saldo de sterkste band met de centrumstad Gorinchem, hoewel ook hier Dordrecht de overheersende centrumstad voor cultuur en – in het geval van Giessendam – winkelen is. De inwoners van de woonkernen in de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht zijn weer in meerderheid op Rotterdam georiënteerd, maar dan vooral vanwege de arbeidsmarkt; voor de meeste voorzieningen zijn de functionele relaties met Dordrecht het sterkst. Het is hierbij van belang te benadrukken dat deze analyse is gebaseerd op de huidige stand van de infrastructuur; als de bereikbaarheid binnen de regio Drechtsteden wordt verbeterd zullen ook de functionele relaties sterker worden en de gebiedsafbakening anders.

⁹ G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad (VOC Uitgevers, Nijmegen), p.364. Voor het bepalen van de wegingsfactoren is de meest recente variant van dat model gebruikt. Vergelijkbare modellen – met vergelijkbare uitkomsten – zijn gebruikt in een samenwerkingsproject met het Centraal Planbureau, zie: H. de Groot, G. Marlet, C. Teulings, W. Vermeulen, 2011: Stad en land (Atlas voor gemeenten en Centraal Planbureau, Utrecht/Den Haag)

Tabel 2.43 Gebiedsafbakening op basis van functionele relaties

PC4	KERN	GEMEENTE	Werk	Winkels	Cultuur	Onderwijs	Zorg	Sport	TOTAAL
2951	DAM	Alblasserdam	599	505	505	505	599	599	599
2952	ALBLASSERDAM	Alblasserdam	599	599	505	505	599	599	599
2953	KINDERDIJK	Alblasserdam	599	505	505	505	599	599	599
2954	LANDELIJK GEBIED	Alblasserdam	599	599	505	505	599	599	599
3311	CENTRUM	Dordrecht	505	505	505	505	505	505	505
3312	VOGELPLEIN EO	Dordrecht	505	505	505	505	505	505	505
3313	MERWELANDEN	Dordrecht	505	505	505	512	512	599	505
3314	KRISPIJNSE DRIEHOEK	Dordrecht	505	505	505	505	505	599	505
3315	STADSPOLDERS-MIDDEN	Dordrecht	505	505	505	505	505	505	505
3316	INDUSTRIEGEBIED-WEST	Dordrecht	505	505	505	505	505	599	505
3317	DORDTSE KIL I	Dordrecht	505	505	505	505	505	599	505
3318	VERDRONKENLAND	Dordrecht	505	505	505	505	505	599	505
3319	OUD-DUBBELDAM	Dordrecht	505	505	505	505	505	505	505
3328	STERRENBURG III	Dordrecht	505	505	505	505	505	505	505
3329	BOVENHOEK	Dordrecht	505	505	505	505	505	505	505
3371	NEDER-HARDINXVELD	Hardinxveld-Giessendam	512	512	505	512	512	599	512
3372	BOVEN-HARDINXVELD	Hardinxveld-Giessendam	512	512	512	512	512	599	512
3373	GIESSENDAM	Hardinxveld-Giessendam	512	505	505	512	512	599	512
3341	INDUSTRIETERREIN	Hendrik-Ido-Ambacht	599	505	505	599	599	599	599
3342	BUITENGEBIED	Hendrik-Ido-Ambacht	599	505	505	505	505	599	599
3343	BUITENGEBIED	Hendrik-Ido-Ambacht	599	505	505	505	505	599	599
3344	DE VOLGERLANDEN	Hendrik-Ido-Ambacht	599	505	505	505	505	599	599
3351	WESTPOLDER	Papendrecht	599	505	505	505	505	599	505
3352	MOLENVLIET	Papendrecht	599	505	505	505	505	599	505
3353	KRAAIHOEK	Papendrecht	505	505	505	505	505	599	505
3354	MIDDENPOLDER	Papendrecht	505	505	505	505	505	599	505
3355	WILGENDONK	Papendrecht	505	505	505	505	505	599	505
3356	OOSTEIND/OOSTPOLDER	Papendrecht	505	505	505	505	505	599	505
3361	BUITENUITBREIDING	Sliedrecht	505	505	505	512	512	599	505
3362	OOSTWIJK II	Sliedrecht	505	505	505	512	512	599	505
3363	WESTWIJK II	Sliedrecht	505	505	505	505	512	599	505
3364	INDUSTRIETERREIN	Sliedrecht	505	505	505	505	512	599	505
2995	DORPSSTRAAT	Zwijndrecht	599	599	599	599	599	599	599
3331	NOORD	Zwijndrecht	505	505	505	505	505	599	505
3332	WALBRUG	Zwijndrecht	505	505	505	505	505	599	505
3333	KORT AMBACHT	Zwijndrecht	505	505	505	505	505	599	505
3334	NEDERHOVEN	Zwijndrecht	505	505	505	505	505	599	505
3335	HEER OUDELANDS AMBACHT	Zwijndrecht	599	505	505	505	505	599	505
3336	INDUSTRIEGEBIED	Zwijndrecht	505	505	505	505	505	599	505

505=Dordrecht; 512=Gorinchem; 599=Rotterdam

3 Een nieuwe foto van de regio

De stad Dordrecht heeft de laatste jaren flink aan aantrekkingskracht gewonnen. In 2006 stond Dordrecht op de ranglijst van vijftig meest aantrekkelijke gemeenten in de jaarlijkse *Atlas voor gemeenten* op de 30ste plaats. In 2016 stond Dordrecht op die ranglijst op plaats 14. Daarmee was Dordrecht de grootste stijger van de afgelopen tien jaar (zie figuur 3.1).

Normaal gesproken zijn de meest aantrekkelijke steden ook de plekken waar het sociaal-economisch beter gaat (zie figuur 3.2).¹⁰ Maar dat geldt niet voor Dordrecht. De sociaal-economische positie van die stad blijft flink achter. Op de zogenoemde sociaal-economische index stond Dordrecht in 2016 op de 44ste plaats van de vijftig grootste gemeenten van Nederland. Daarmee is de discrepantie tussen aantrekkingskracht en sociaal-economische positie in die stad een van de grootste in Nederland.

Dat komt onder andere omdat de werkgelegenheid in Dordrecht sinds 2010 meer dan elders is afgenomen.¹¹ Terwijl die werkgelegenheid in 2015 in de meeste steden weer boven het niveau van voor de crisis lag, was dat in Dordrecht niet het geval. Daar waren in 2015 nog circa acht procent minder banen dan voor de crisis. Bovendien zijn er in Dordrecht relatief weinig banen in de arbeidsintensieve sectoren zoals de financiële en zakelijke dienstverlening. Dordrecht afficheert zich graag als maritieme stad, en dat is dan ook terug te zien in de cijfers; het aandeel aan water gerelateerd werk is relatief groot; op drie na (Rotterdam, Velsen en Vlaardingen) het grootste van de vijftig grootste gemeenten in Nederland.

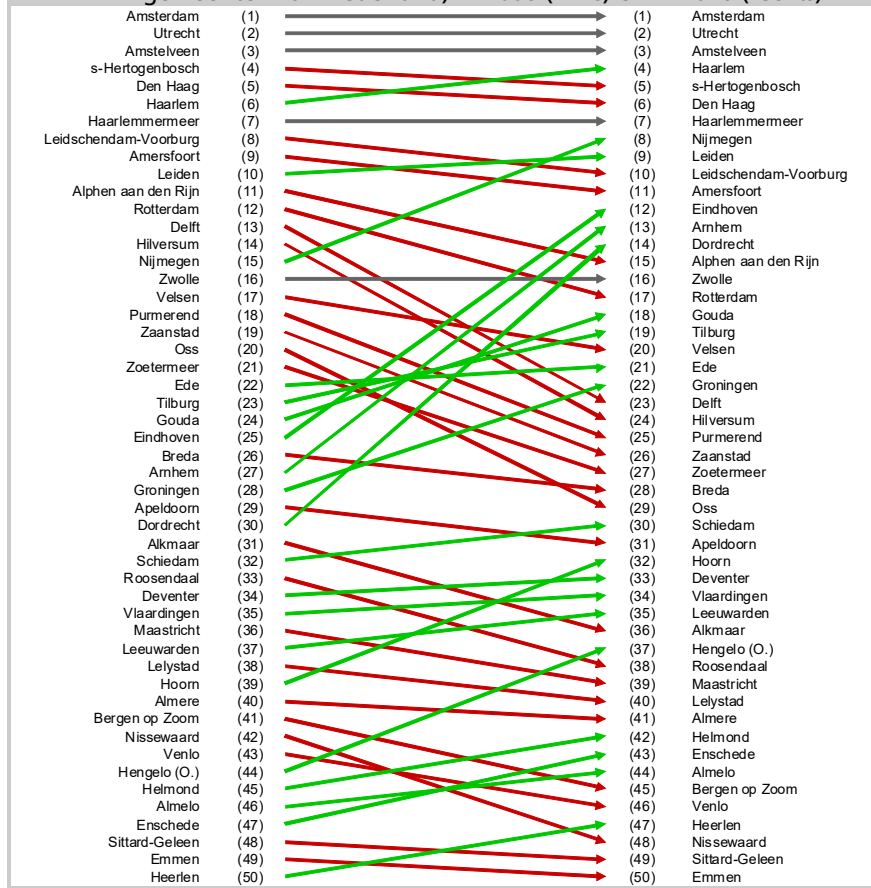
Toch is er in Dordrecht relatief weinig kans op werk voor mensen met een lagere opleiding; Dordrecht staat op die ranglijst 45ste van de vijftig grootste gemeenten. De participatiegraad ligt in Dordrecht dan ook relatief laag; er zijn relatief veel mensen arbeidsongeschikt en de arbeidsparticipatie onder vrouwen neemt de laatste jaren af. Bovendien leven er in Dordrecht meer mensen dan gemiddeld onder de armoedegrens en zijn er relatief veel huishoudens voor hun inkomen aangewezen op de bijstand.¹²

¹⁰ G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad. Moderne locatietheorieën en de aantrekkingskracht van Nederlandse steden (VOC Uitgevers, Nijmegen).

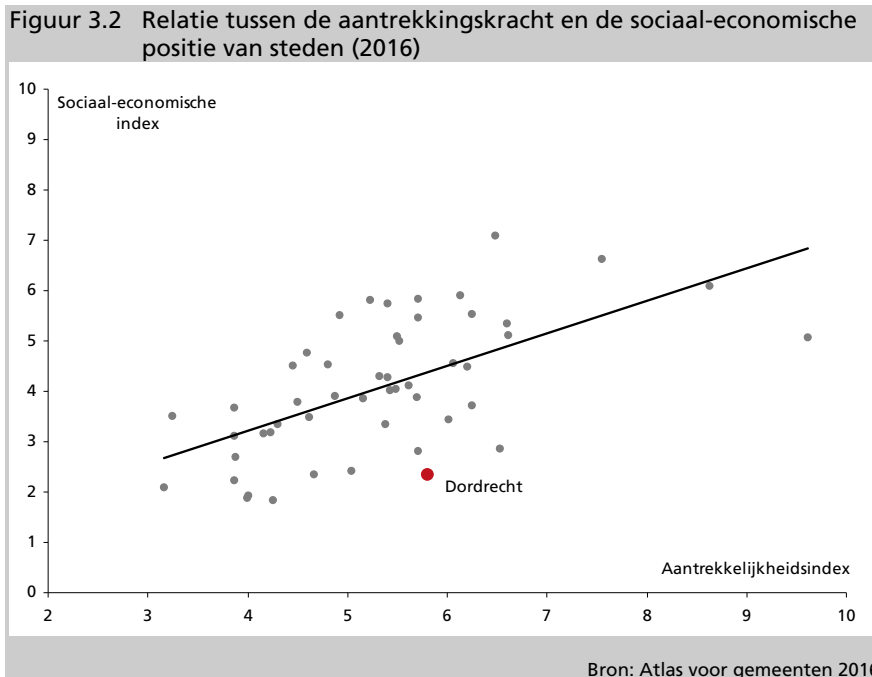
¹¹ Zie: G. Marlet, C. van Woerkens, 2016: Atlas voor gemeenten 2016 (VOC Uitgevers, Nijmegen), pp. 84-87.

¹² Ibidem.

Figuur 3.1 Ranglijst van meest aantrekkelijke steden (de 50 grootste gemeenten van Nederland) in 2006 (links) en in 2016 (rechts)

Bron: Atlas voor gemeenten 2016

Maar dat gaat alleen over de stad Dordrecht. De vraag is hoe het is gesteld met de aantrekkingskracht en de sociaal-economische positie van de hele regio Drechtsteden ten opzichte van de andere stedelijke regio's in Nederland? Is er ook op regioniveau sprake van een discrepantie tussen de aantrekkingskracht en de sociaal-economische positie? En zo ja, welke factoren zijn daarvoor verantwoordelijk?

In de hoofdstukken 4 tot en met 6 wordt de positie en de ontwikkeling van de regio Drechtsteden op zoveel mogelijk relevante indicatoren voor de thema's aantrekkingskracht, arbeidsmarkt en economie vergeleken met de andere stedelijke regio's in Nederland. Daarbij worden de volgende zeven gemeenten tot de regio Drechtsteden gerekend:¹³

1. Alblasserdam
2. Dordrecht
3. Hardinxveld-Giessendam

¹³ Er wordt in dit onderzoek dus uitgegaan van de nieuwe samenstelling van de regio – inclusief de gemeente Hardinxveld-Giessendam.

4. Hendrik-Ido-Ambacht
5. Papendrecht
6. Sliedrecht
7. Zwijndrecht

Als *benchmark* wordt de regio Drechtsteden vergeleken met het gemiddelde van alle overige stedelijke regio's in Nederland en met het gemiddelde van regio's met een vergelijkbare uitgangspositie; de andere regio's in de Randstad met een centrumstad (Dordrecht in het geval van de regio Drechtsteden) onder de rook (binnen een straal van 25 kilometer van het centrum) van een van de drie grote steden (Rotterdam in het geval van de regio Drechtsteden). Die *benchmark* bestaat uit de volgende vijf regio's:¹⁴

1. Alphen aan den Rijn en omstreken (onder de rook van Den Haag)¹⁵
2. Delft en omstreken (Den Haag en Rotterdam)¹⁶
3. Gouda en omstreken (Rotterdam)¹⁷
4. Haarlem en omstreken (Amsterdam)¹⁸
5. Leiden en omstreken (Den Haag)¹⁹

In figuur 3.3 zijn de gemeenten die tot de benchmarkregio's worden gerekend in kaart gebracht. In hoofdstuk 4 wordt de regio Drechtsteden met deze regio's vergeleken op het thema aantrekkingskracht, in hoofdstuk 5 op indicatoren die vallen onder het thema arbeidsparticipatie en in hoofdstuk 6 op indicatoren die vallen onder het thema economie. Hoofdstuk 7 sluit af met beleidsaanbevelingen.

¹⁴ De regio-indeling is gebaseerd op: G. Marlet, C. van Woerkens, 2014: De nieuwe gemeentekaart van Nederland (VOC Uitgevers, Nijmegen).

¹⁵ De gemeenten Alphen aan den Rijn en Nieuwkoop.

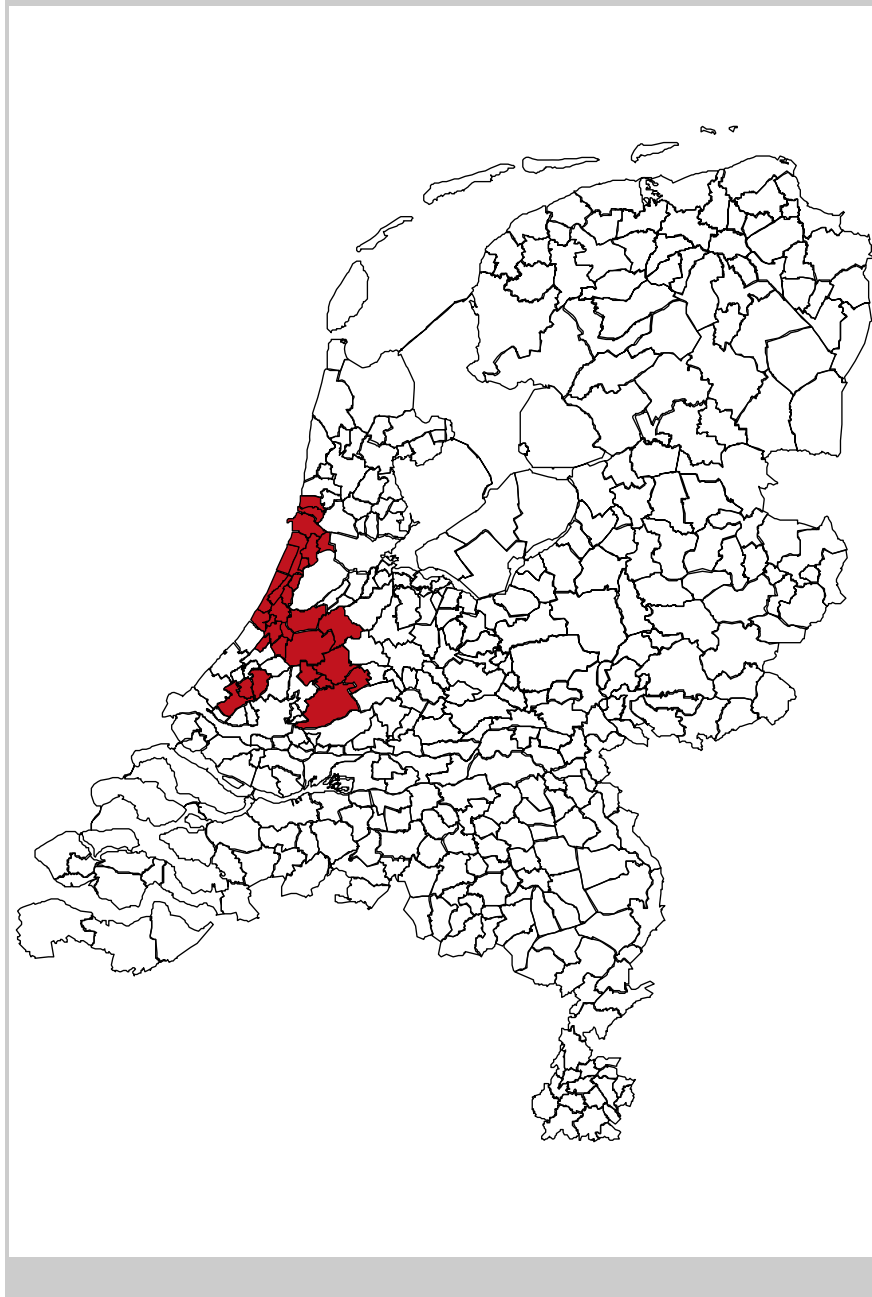
¹⁶ De gemeenten Delft, Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp.

¹⁷ De gemeenten Gouda, Oudewater, Waddinxveen, Bodegraven-Reeuwijk, Krimpenerwaard.

¹⁸ De gemeenten Beverwijk, Bloemendaal, Haarlem, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Heemskerk, Heemstede, Velsen, Zandvoort, Hillegom.

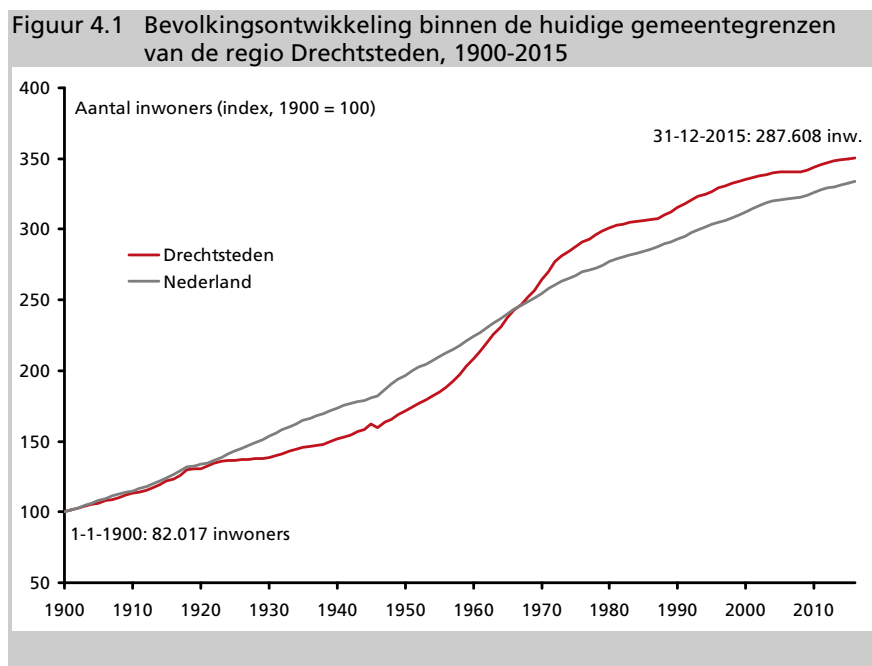
¹⁹ De gemeenten Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Noordwijk, Noordwijkerhout, Oegstgeest, Voorschoten, Zoeterwoude, Teylingen, Kaag en Braassem.

Figuur 3.3 De benchmark voor de regio Drechtsteden

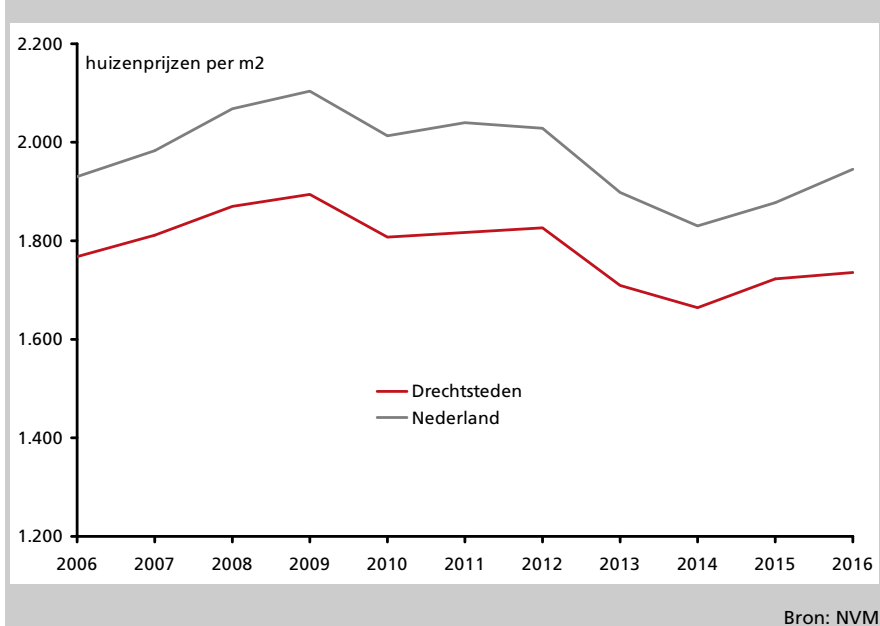
4 Aantrekkingskracht

Uit de vergelijking van indicatoren op het thema aantrekkingskracht blijkt allereerst dat de bevolking van de regio Drechtsteden gestaag is gegroeid en dat de regio geen last heeft gehad van suburbanisatie in de jaren zeventig of krimp gedurende de laatste jaren. In een periode van 115 jaar is de bevolkingssomvang binnen de regio meer dan verdrievoudigd (zie figuur 4.1).

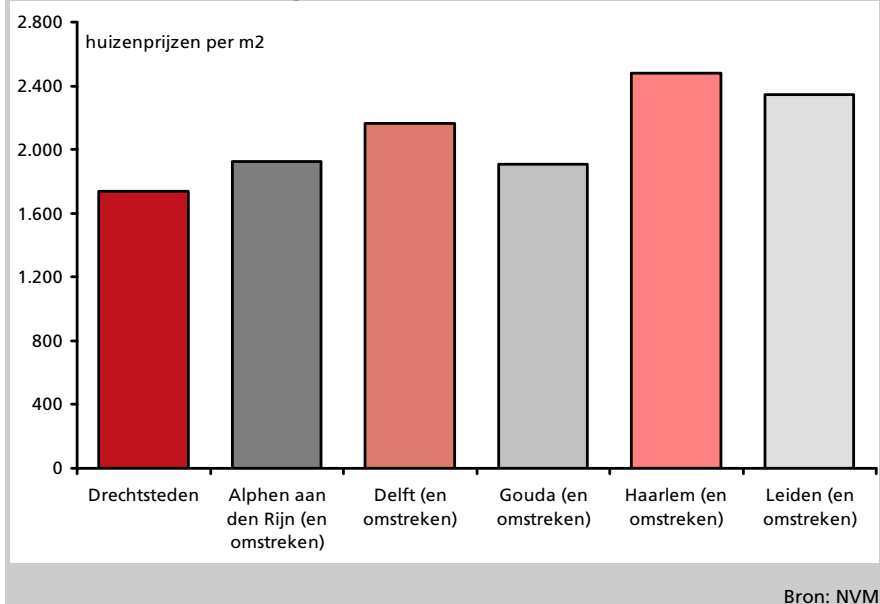

Een andere belangrijke indicator voor (de ontwikkeling van) de aantrekkingskracht van de regio zijn de huizenprijzen; op aantrekkelijke woonlocaties is er veel vraag naar woningen, waardoor de huizenprijzen er hoog zijn. Die huizenprijzen liggen in de regio Drechtsteden duidelijk onder het gemiddelde van Nederland en de benchmarkregio's, en ontwikkelen zich ook niet gunstiger dan gemiddeld (zie figuur 4.2 en 4.3). De gemiddelde prijzen liggen in de regio Drechtsteden rond de € 1700 per vierkante meter, terwijl die gemiddeld in Nederland bijna € 2000 per vierkante meter zijn, en in de meeste benchmarkregio's (met name Haarlem en omstreken en Leiden en omstreken) nog veel hoger.

Figuur 4.2 Ontwikkeling huizenprijzen per vierkante meter, 2006-2016

Figuur 4.3 Huizenprijzen per vierkante meter in vergelijking met de benchmarkregio's

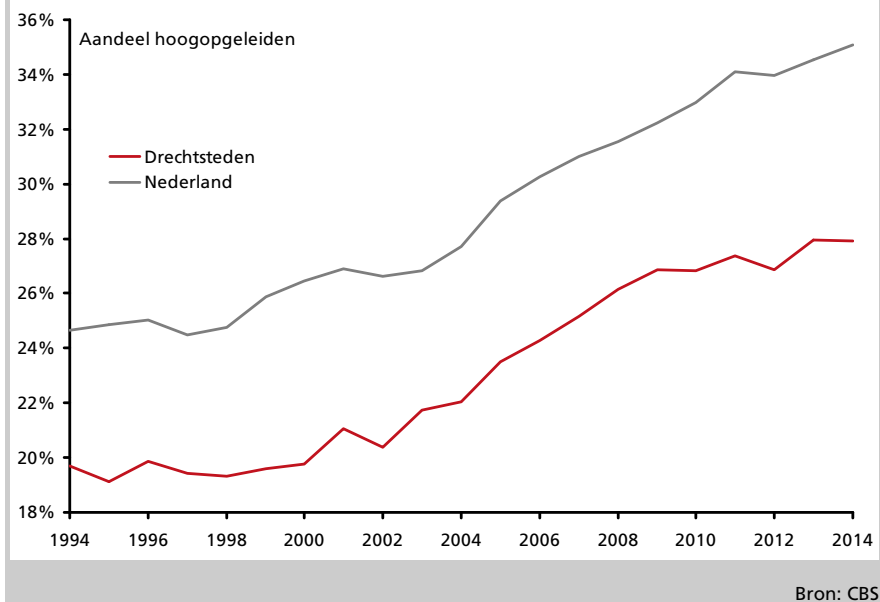

Ook de (ontwikkeling van de) samenstelling van de bevolking wijst er nog niet op dat mensen van buiten de regio de woonlocaties in de regio Drechtsteden massaal weten te vinden (zie figuur 4.4 en 4.5); het aandeel hoger opgeleiden (mensen die een hbo- of wo-opleiding hebben afgemaakt) onder de bevolking ligt ver onder het landelijke gemiddelde en ook ruimschoots onder dat van de benchmarkregio's. Ook de benchmarkregio's zonder universiteit zoals de regio's Haarlem, Gouda en Alphen aan den Rijn en omstreken hebben een groter aandeel hoger opgeleiden onder hun bevolking dan de regio Drechtsteden. Bovendien neemt dat aandeel in de Drechtsteden niet meer toe dan gemiddeld in Nederland (zie figuur 4.4).

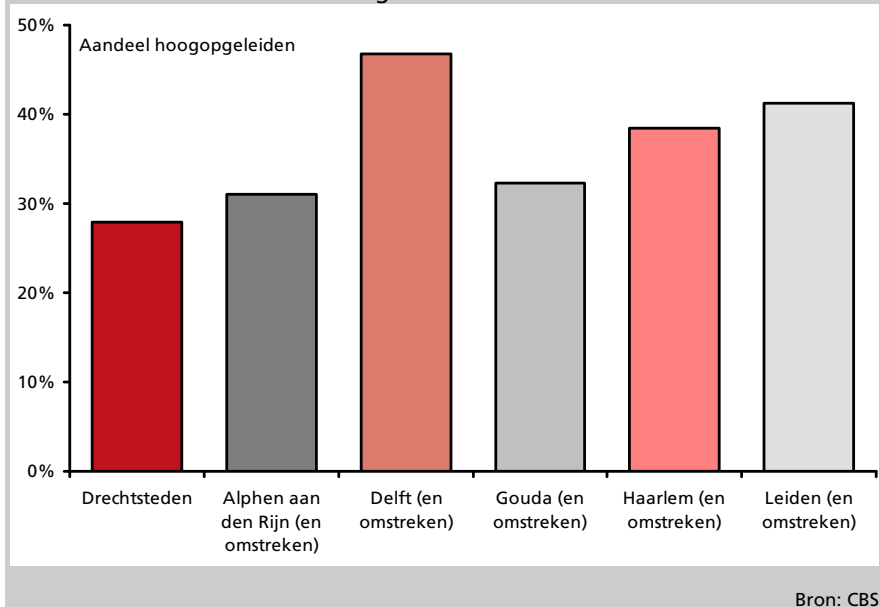
Hoewel de aantrekkelijkheid van de centrumstad Dordrecht de laatste jaren is toegenomen (zie hoofdstuk 3), en dat meestal ook leidt tot een grotere aantrekkingskracht van de omgeving van de stad, uit zich dat in de regio Drechtsteden dus nog niet in een grotere vraag naar woningen. Wellicht zijn de kwaliteiten van de regio Drechtsteden als woongebied nog onvoldoende bekend bij de woonconsument en zou een gerichte communicatiestrategie om de aantrekkelijke punten van de regio en de centrumstad bij een breder publiek onder de aandacht te brengen hier behulpzaam kunnen zijn. Maar ook de samenstelling van de woningvoorraad – met relatief kleine woningen (figuur 4.6) en relatief veel sociale huur (figuur 4.7) – is een mogelijke verklaring; de vraag is er in dat scenario wel, maar het woningaanbod sluit daar onvoldoende bij aan. Dat zou dan vragen om grotere koopwoningen op de beste plekken in de regio.

Een andere mogelijke verklaring is het feit dat woningen in Rotterdam relatief betaalbaar zijn (zie figuur 4.8), waardoor er weinig druk op de woningmarkt is, en mensen niet massaal op zoek zijn naar een aantrekkelijk alternatief in de buurt. Dat is in Amsterdam wel het geval, en daar hebben de gemeenten in de regio Haarlem en omstreken duidelijk van geprofiteerd. De prijzen liggen daar lager dan in Amsterdam, maar wel duidelijk hoger dan in de regio Drechtsteden, terwijl de gemiddelde huizenprijzen in de regio Drechtsteden ongeveer gelijk liggen aan die in Rotterdam. De regio Drechtsteden profiteert dus niet van een krappe woningmarkt in de grootste stad in de buurt. Dat blijkt ook als wordt gekeken naar het aandeel hoger opgeleiden; voor een niet-universiteitsstad wonen er in de regio Haarlem en omstreken relatief veel hoger opgeleiden, veel meer dan in de regio Drechtsteden (zie figuur 4.9).

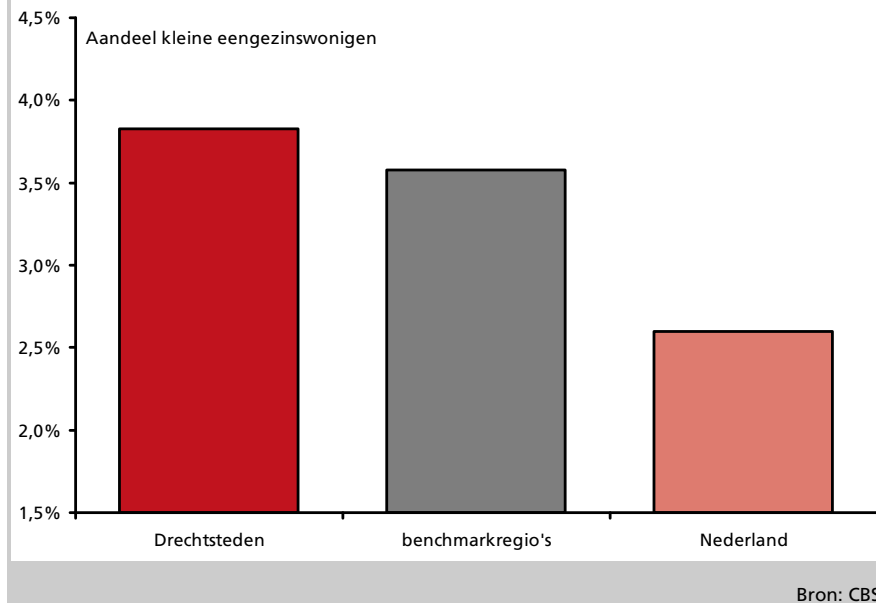
Figuur 4.4 Ontwikkeling van het aantal hoger opgeleiden als percentage van de bevolking, 1994-2014

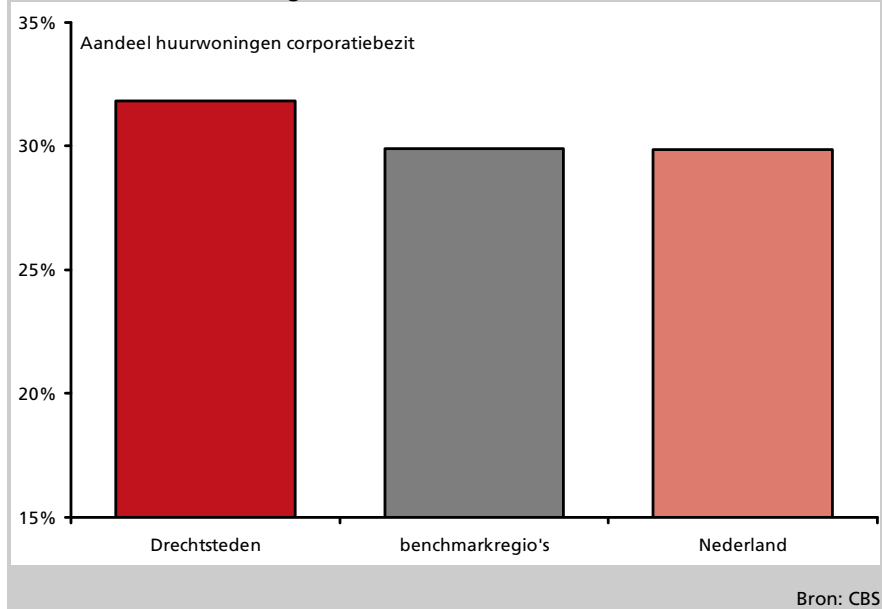
Figuur 4.5 Het aandeel hoger opgeleiden onder de bevolking in vergelijking met de benchmarkregio's

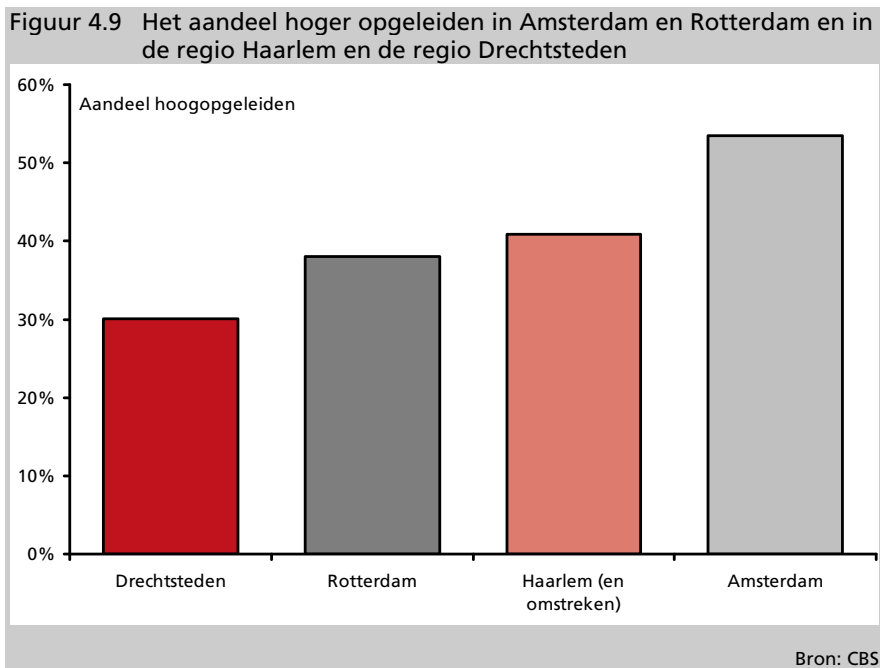
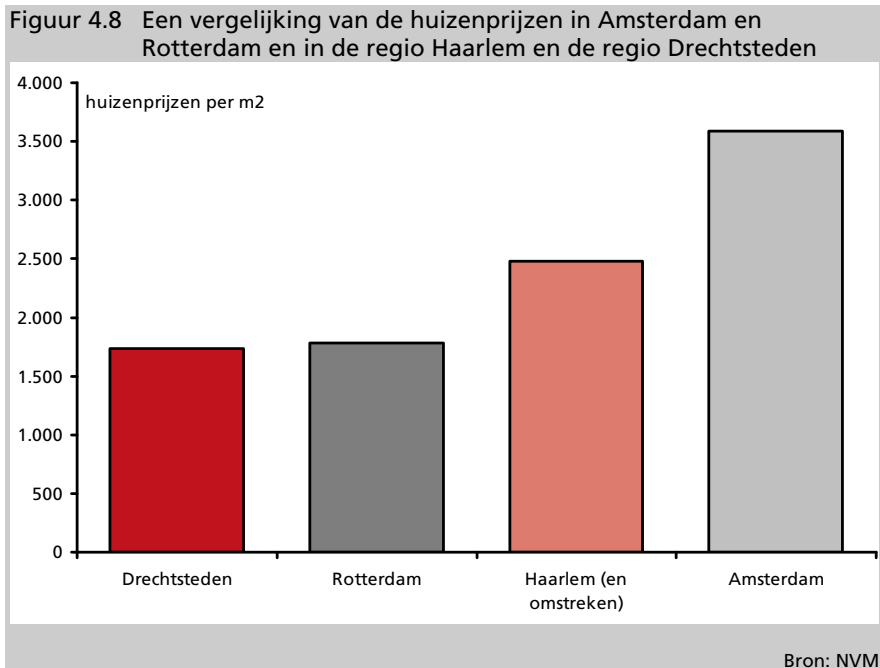

Figuur 4.6 Het aantal eengezinswoningen met minder dan 75 vierkante meter woonoppervlakte als percentage van de woningvoorraad

Figuur 4.7 Het aantal huurwoningen van corporaties als percentage van de totale woningvoorraad

5 Arbeidsmarkt

Gemeenten streven er over het algemeen naar om de participatiegraad onder de bevolking te vergroten. Vanuit economisch belang; hoe meer mensen werken, des te beter voor de economie. Vanuit sociaal belang; werk is de beste weg uit armoede en bevordert de leefbaarheid. En vanuit financieel belang; als meer mensen werken, dalen de uitkeringslasten van de gemeente.

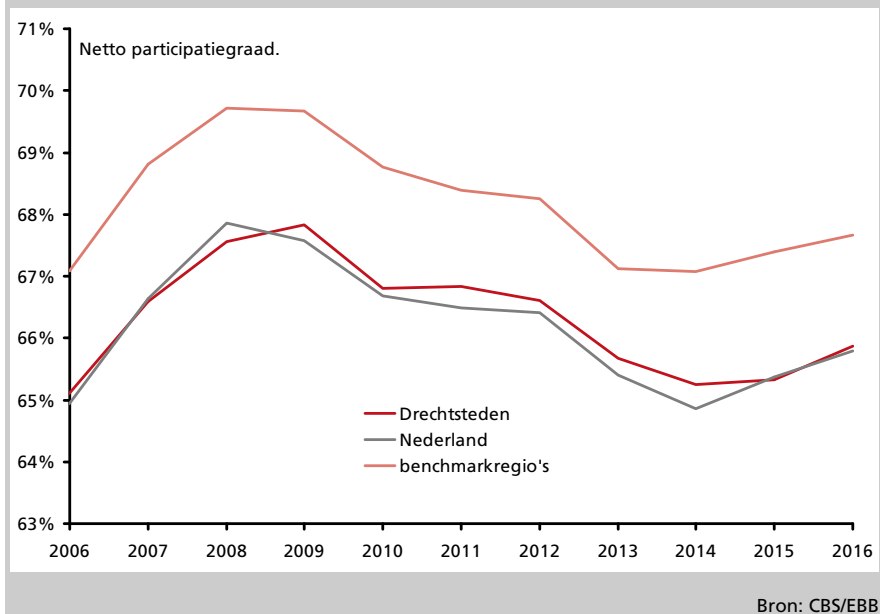
De gangbare indicatoren voor de situatie op de regionale arbeidsmarkt is de netto participatiegraad. De netto participatiegraad is het aantal werkzame personen als aandeel van de potentiële beroepsbevolking. Werkzame personen werken één uur of meer per week en tot de potentiële beroepsbevolking behoort iedereen tussen 15 en 74 jaar.²⁰ Gemiddeld ligt de netto participatiegraad in Nederland rond de 66%. De rest van de potentiële beroepsbevolking is werkloos, kan niet werken (arbeidsongeschiktheid) of wil niet werken; mensen die vanwege studie of om andere redenen vrijwillig afzien van deelname aan het arbeidsproces.

De participatiegraad in de regio Drechtsteden ligt op het landelijke gemiddelde; 65,9% van de potentiële beroepsbevolking in de regio Drechtsteden werkt (figuur 5.1). In de benchmarkregio's ligt die participatiegraad gemiddeld echter bijna twee procent (1,8% procent om precies te zijn) hoger; met name de regio Alphen aan den Rijn en omstreken spring eruit (figuur 5.2).

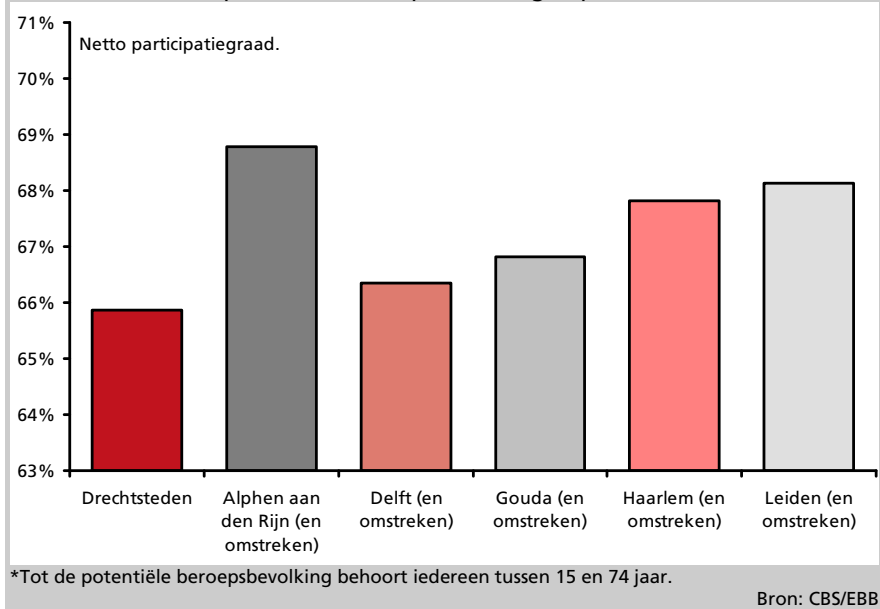
Die relatief lage netto participatiegraad in de regio Drechtsteden vertaalt zich in een hogere dan gemiddelde werkloosheid (figuur 5.3) en meer bijstandsuitkeringen (figuur 5.4) dan in de andere regio's in de Randstad; ruim 7,5% van de beroepsbevolking in de Drechtsteden heeft een uitkering in het kader van de WW of de WWB (bijstand). Met name het bijstandsniveau ligt met 4% relatief hoog ten opzichte van de andere – vergelijkbare – regio's in de Randstad.

²⁰ In 2015 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) de definitie voor (werkzame) beroepsbevolking aangepast. Het CBS sluit daarvoor aan bij de definitie van de International Labour Organisation (ILO). Volgens de ILO-definitie wordt iedereen die voor minstens één uur per week betaald werk heeft tot de werkzame beroepsbevolking gerekend. Scholieren en studenten met een bijbaantje horen volgens deze definitie bijvoorbeeld ook tot de werkzame beroepsbevolking. De oude definitie van de beroepsbevolking omvatte alleen mensen die substantieel werk hebben of willen hebben. De grens voor substantieel was daarbij op twaalf uur per week gelegd. Bovendien tellen bij de internationale definitie ook de 65-74-jarigen mee, terwijl in de oude ('nationale') definitie alleen mensen tot en met 64 jaar tot de (potentiële) beroepsbevolking behoren.

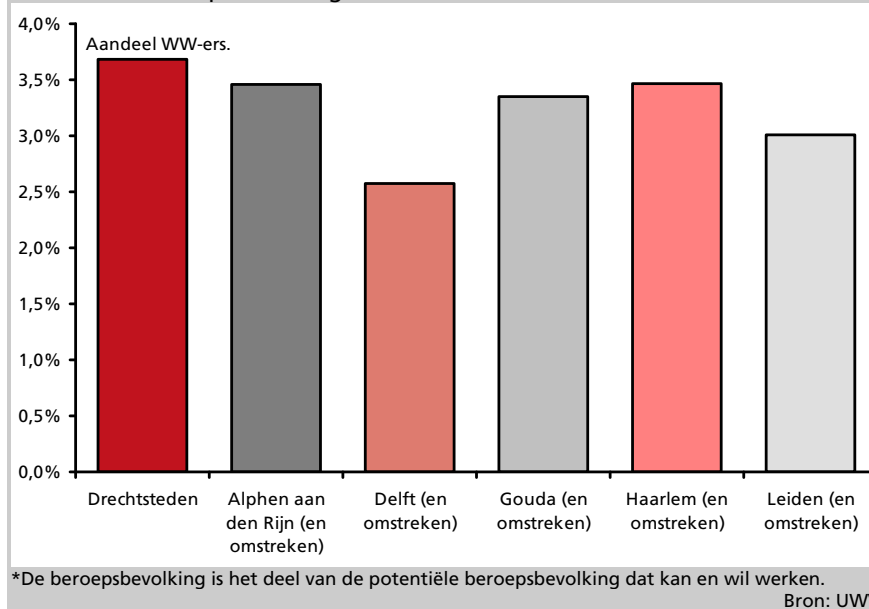
Figuur 5.1 De ontwikkeling van de netto participatiegraad, 2006-2016

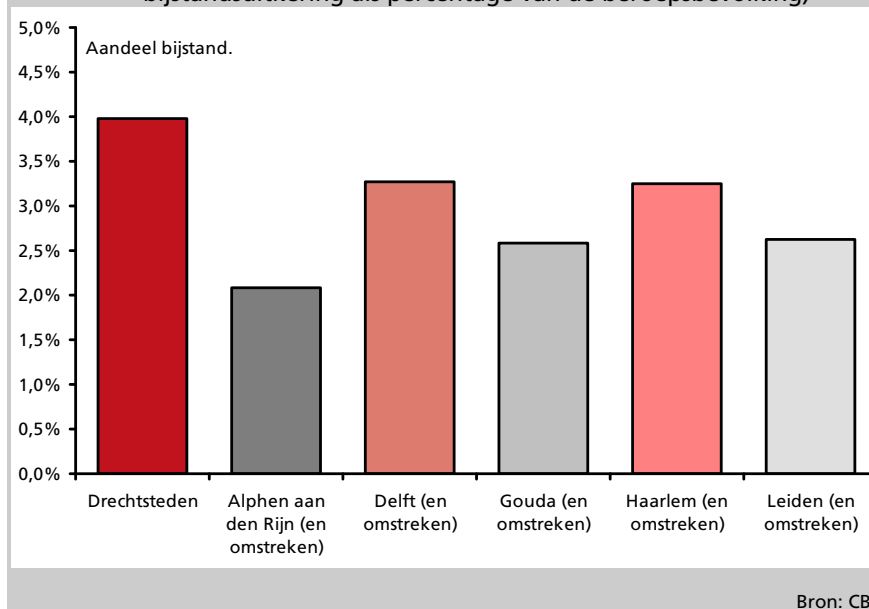
Figuur 5.2 De netto participatiegraad; het aantal werkenden als percentage van de potentiële beroepsbevolking* op 1-1-2016

Figuur 5.3 Het aantal mensen met een WW-uitkering als percentage van de beroepsbevolking*

Figuur 5.4 Het bijstandsniveau (het aantal mensen met een bijstandsuitkering als percentage van de beroepsbevolking)

De vraag is wat de redenen voor de relatief lage participatiegraad en hoge werkloosheid in de regio Drechtsteden zijn. Om die vraag te kunnen beantwoorden is allereerst met een regressieanalyse onderzocht welke kenmerken van een gemeente gemiddeld genomen samenhangen met de (verschillen in) netto participatiegraad. Tabel 5.1 laat de resultaten zien. Een positieve coëfficiënt betekent dat de indicator gemiddeld genomen samenhangt met een hogere participatiegraad, en een negatieve coëfficiënt met een lagere.

Tabel 5.1 Wat zijn de achtergronden van de verschillen in netto participatiegraad tussen gemeenten?

	Samenhang met netto participatiegraad	
	Coëfficiënt	Standaardfout
BESCHIKBAARHEID WERK		
Beschikbaarheid werk (gemiddeld)	265,2	88,1
Beschikbaarheid werk (hoger opgeleiden)	496,3	130,7
BEVOLKINGSSAMENSTELLING		
Aandeel 15-19-jarigen in de beroepsbevolking	-0,44	0,19
Aandeel 20-24-jarigen in de beroepsbevolking	-1,49	0,22
Aandeel 35-44-jarigen in de beroepsbevolking	-0,67	0,13
Aandeel 45-54-jarigen in de beroepsbevolking	-0,30	0,09
Aandeel 55-64-jarigen in de beroepsbevolking	-0,85	0,09
Aandeel Marokkanen in de beroepsbevolking	-0,29	0,07
Aandeel Turken in de beroepsbevolking	-0,20	0,06
Aandeel hoger opgeleiden	-0,11	0,02
Aandeel lager opgeleiden	-0,06	0,03
Aandeel vroegtijdig schoolverlaters	-0,37	0,15
HUISHOUDENSAMENSTELLING		
Aandeel eenoudergezinnen	-1,03	0,14
Aandeel huishoudens met een koopwoning	0,07	0,02
Aandeel woonachtige studenten	-0,89	0,22
STRUCTURELE NON-PARTICIPANTEN		
Aandeel arbeidsongeschikten	-0,50	0,06
Aandeel SGP-stemmers (als proxy voor non-participanten zonder steun van de overheid)	-0,06	0,02

Een + betekent dat die factor 'positief' samenhangt met de participatiegraad (hoe hoger de waarde van die factor, hoe hoger het % werkenden t.o.v. de potentiële beroepsbevolking). Een - betekent dat die factor negatief samenhangt met de participatiegraad (hoe hoger de waarde van die factor, hoe lager de participatiegraad).

Uit de tabel blijkt allereerst dat de regionale beschikbaarheid van werk in hoge mate samenhangt met de participatiegraad in een gemeente. De indicatoren die daarvoor gebruikt zijn meten het gemiddeld aantal banen binnen acceptabele reistijd voor een inwoner in de gemeente ten opzichte van het aantal mensen dat eveneens voor deze banen in aanmerking komt.

Behalve deze factoren aan de vraagkant van de arbeidsmarkt, doen ook factoren aan de aanbodkant ertoe. Allereerst de leeftijdsopbouw en etnische samenstelling van de beroepsbevolking. Bij de leeftijdsopbouw zijn verschillende leeftijdscategorieën meegenomen. Hierbij is het aandeel inwoners tussen 25 en 34 jaar als referentiecategorie genomen. Gemeenten die relatief veel inwoners hebben in de andere leeftijdscategorieën kennen een lagere participatiegraad. Ook de etnische samenstelling van de beroepsbevolking hangt samen met de netto participatiegraad; gemeenten met veel mensen met een Marokkaanse en Turkse afkomst onder de beroepsbevolking hebben over het algemeen een lagere netto participatiegraad. Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking heeft ook invloed. Gemeenten met relatief veel laagopgeleiden en vroegtijdig schoolverlaters kennen een relatief lage participatiegraad. Hierbij speelt waarschijnlijk een gebrekkige *matching* tussen vraag en aanbod een rol.

Behalve de bevolkingssamenstelling speelt ook de huishoudenssamenstelling een rol. Gemeenten met relatief veel eenoudergezinnen en veel studenten kennen een lagere participatiegraad. Gemeenten met relatief veel huishoudens met een koopwoning kennen daarentegen juist weer een gemiddeld hogere participatiegraad. Hier kunnen twee effecten aan ten grondslag liggen. Enerzijds geeft een hypotheek een sterke prikkel om een baan te vinden indien iemand werkloos wordt; anderzijds is het zonder werk uit inkomen of eigen bedrijf lastiger om een hypotheek af te sluiten waardoor er ook een selectie-effect optreedt.

Tot slot heeft de omvang van de groep 'structurele non-participanten' invloed op de netto participatiegraad. Gemeenten met relatief veel arbeidsongeschikten hebben logischerwijs een lagere participatiegraad. Maar ook culturele factoren spelen hier een rol. Gemeenten met veel SGP-stemmers onder de bevolking hebben bijvoorbeeld gemiddeld genomen een lagere netto participatiegraad. Die gemeenten hebben waarschijnlijk relatief veel vrouwen die wel kunnen werken maar dat om principiële redenen niet

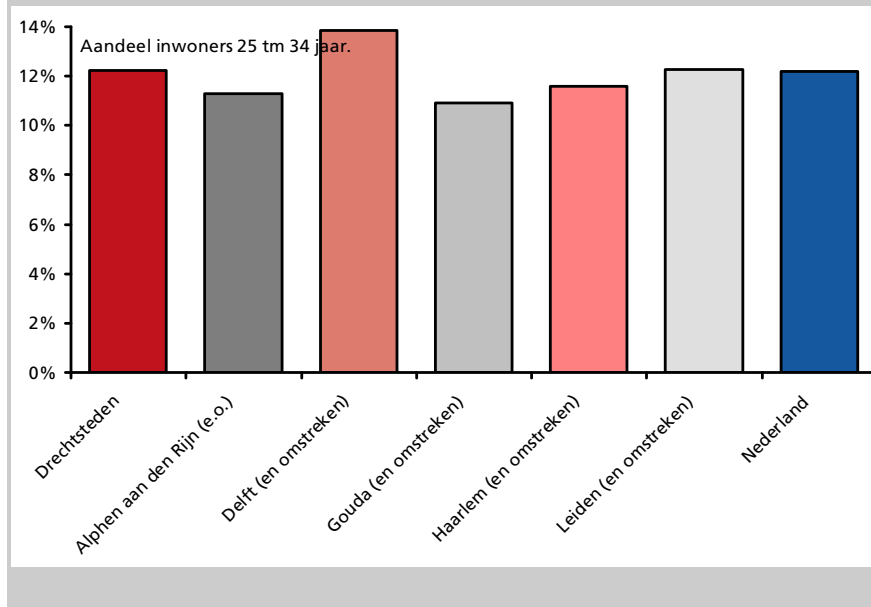
doen. Het aandeel SGP-stemmers is uitdrukkelijk een proxy voor die culturele verschillen en niet voor politieke voorkeur.

De uitkomsten uit dit verklaringsmodel kunnen ook worden vertaald naar de specifieke situatie in de regio Drechtsteden. Op die manier kan de relatief lage netto participatiegraad ten opzichte van het gemiddelde van andere regio's worden verklaard. Onderstaande grafieken brengen de relatieve positie van de regio Drechtsteden op de significant verklarende factoren in kaart.

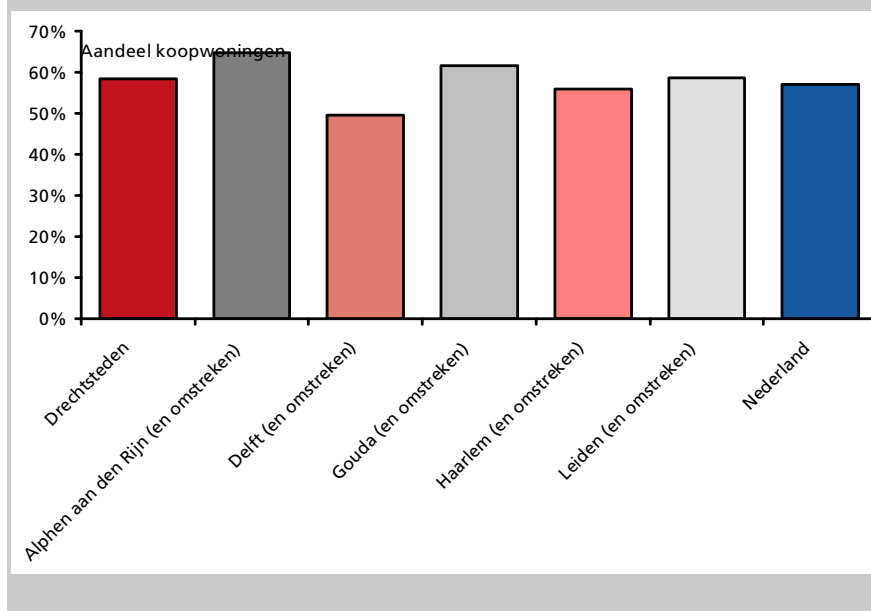
Daaruit blijkt allereerst dat de samenstelling van de bevolking gemiddeld genomen geen aanleiding geeft om een relatief lage participatiegraad te verwachten. De leeftijdsopbouw van de beroepsbevolking is in het licht van de participatiegraad relatief gunstig; de groep 25-34-jarigen – die meer dan gemiddeld werkt – is relatief sterk vertegenwoordigd (zie figuur 5.5). Ook wonen er relatief veel mensen in een koopwoning, en zijn er relatief veel middelbaar opgeleiden onder de beroepsbevolking in de Drechtsteden (figuur 5.9). Daar staat wel een relatief grote groep lager opgeleiden tegenover (figuur 5.10). Aan de aanbodkant van de arbeidsmarkt valt verder vooral het relatief grote aandeel mensen van Turkse afkomst onder de beroepsbevolking op (zie figuur 5.8). Daar staat een relatief klein aandeel mensen van Marokkaanse afkomst tegenover (figuur 5.7). Opvallend is ook het grote aandeel vroegtijdig schoolverlaters (figuur 5.11) en eenoudergezinnen (5.12).

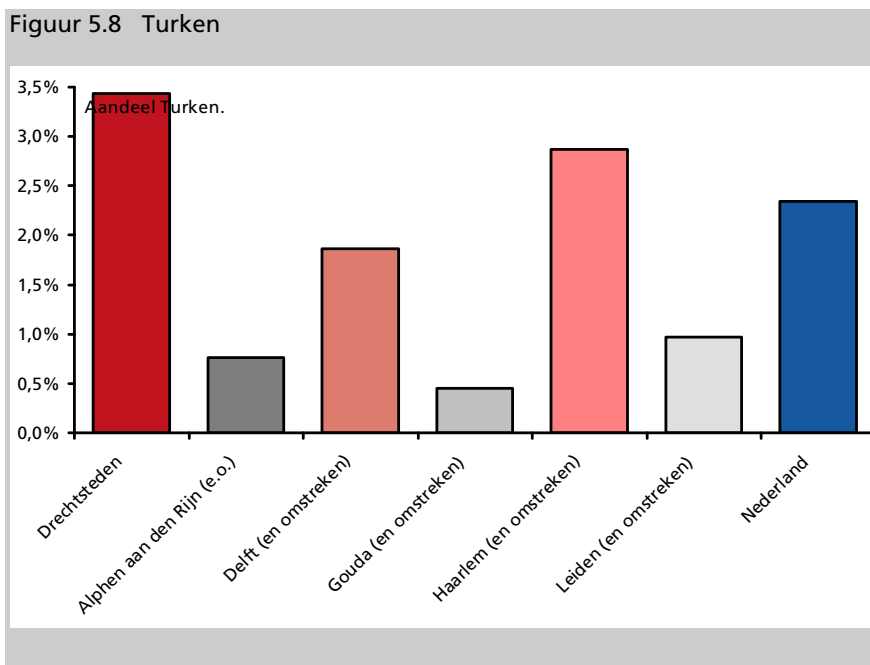
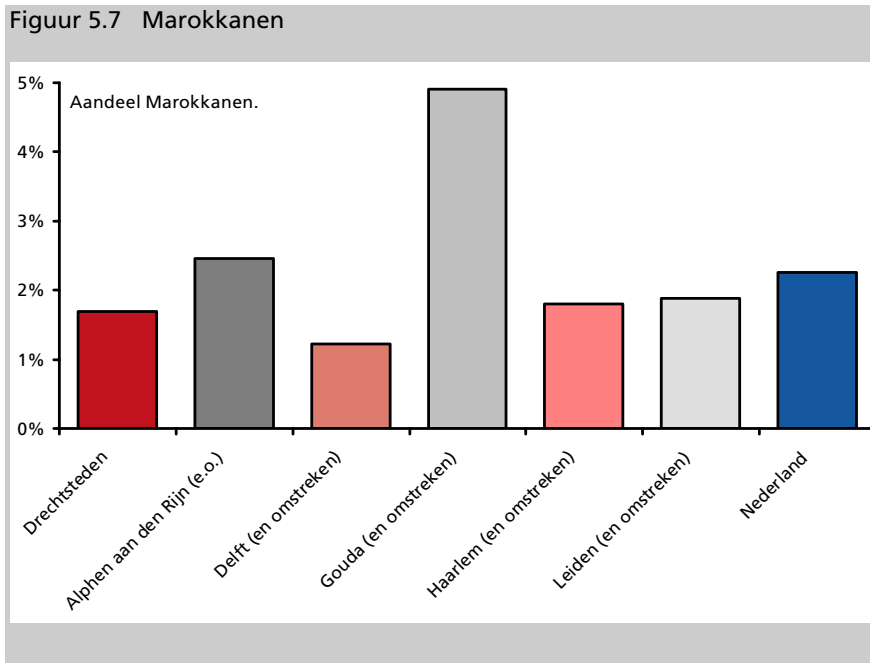
Op basis van de situatie aan de aanbodkant van de arbeidsmarkt zou in de regio Drechtsteden een hogere dan gemiddelde arbeidsparticipatie verwacht mogen worden. In de praktijk is de netto participatiegraad echter lager dan in vergelijkbare regio's. Dat komt allereerst door de relatief grote groep structurele non-participanten in de regio Drechtsteden. Omdat Dordrecht geen studentenstad is en er in de regio Drechtsteden relatief weinig studenten wonen zou je juist een hogere participatiegraad (studenten behoren tot de potentiële beroepsbevolking maar werken vaak niet) verwachten. Maar zowel het aandeel arbeidsongeschikten (figuur 5.15) als het aandeel SGP-stemmers (figuur 5.16) is er relatief groot. De belangrijkste verklaring voor de lage netto participatiegraad in de Drechtsteden is echter te vinden aan de vraagkant van de arbeidsmarkt; de beschikbaarheid van werk. Uit de figuren 5.17 tot en met 5.20 blijkt dat er in de regio vooral voor middelbaar en lager opgeleiden relatief weinig banen zijn.

Figuur 5.5 Oudere jongeren

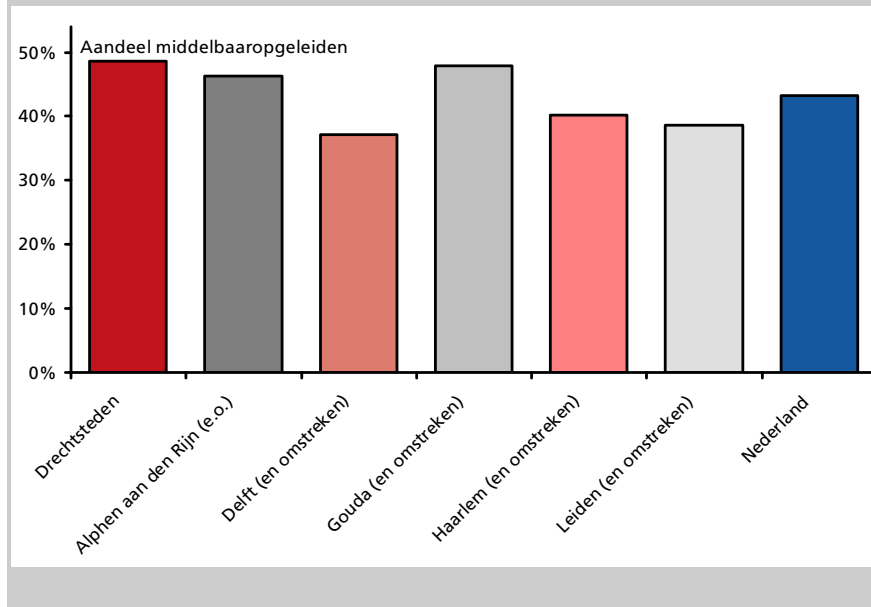

Figuur 5.6 Aandeel koopwoningen

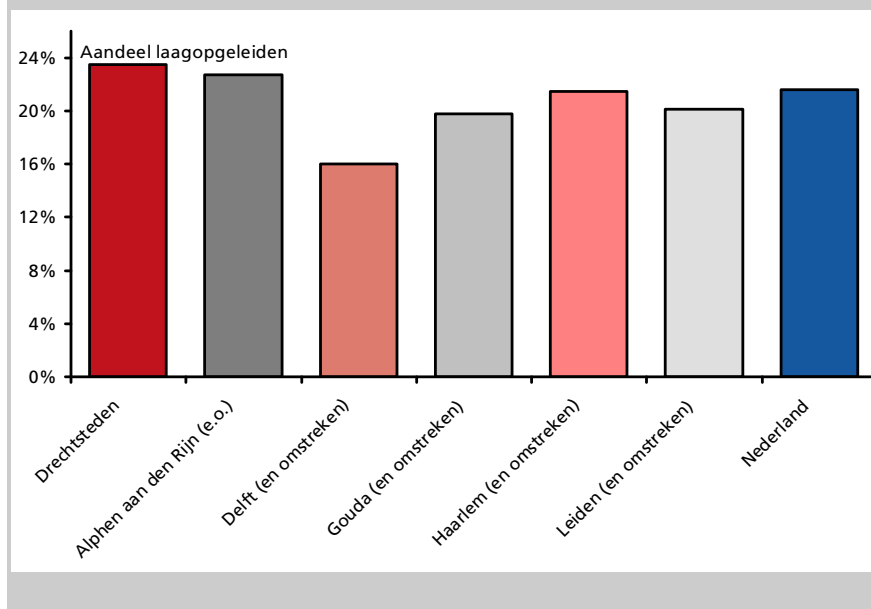

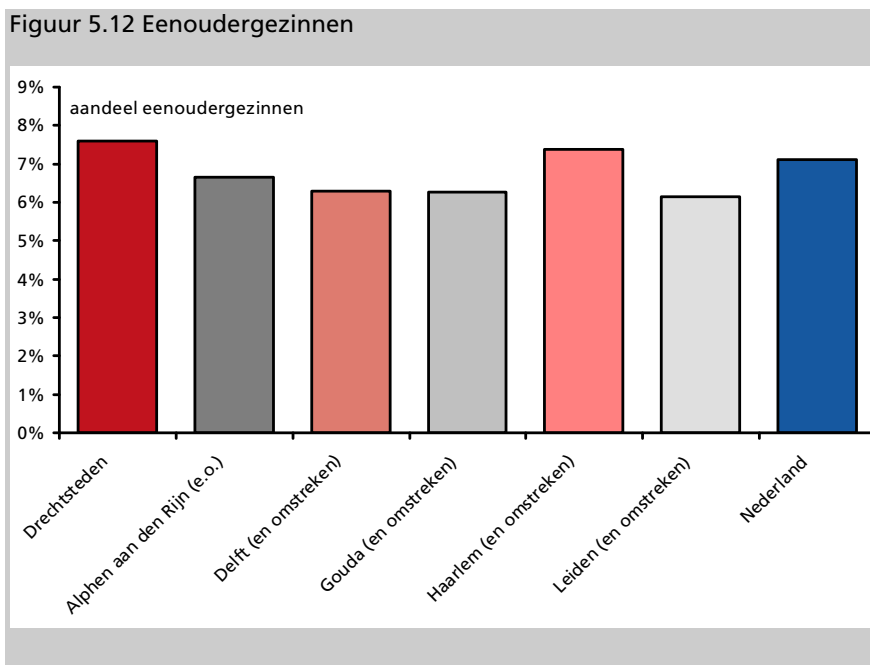
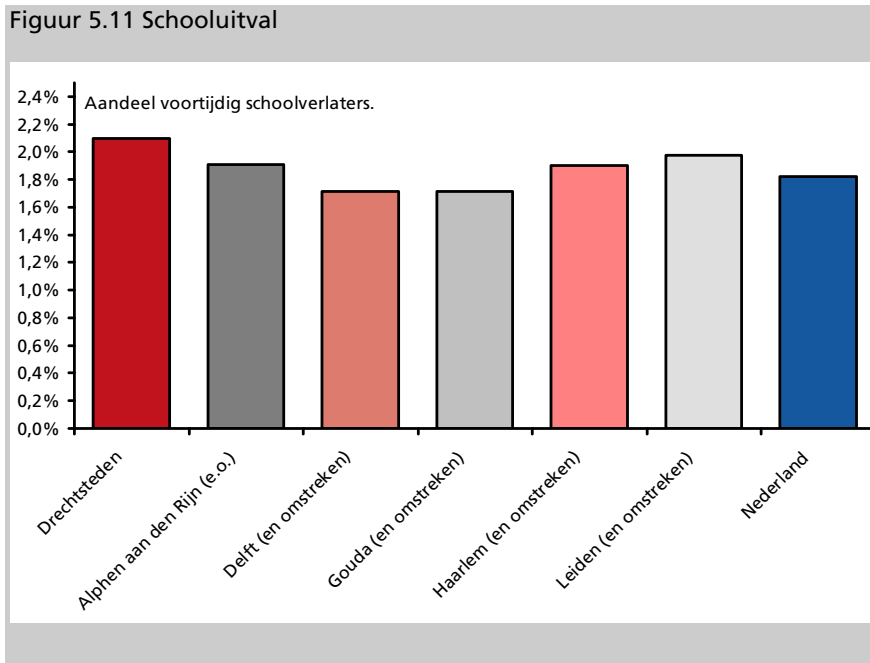

Figuur 5.9 Middelbaar opgeleiden

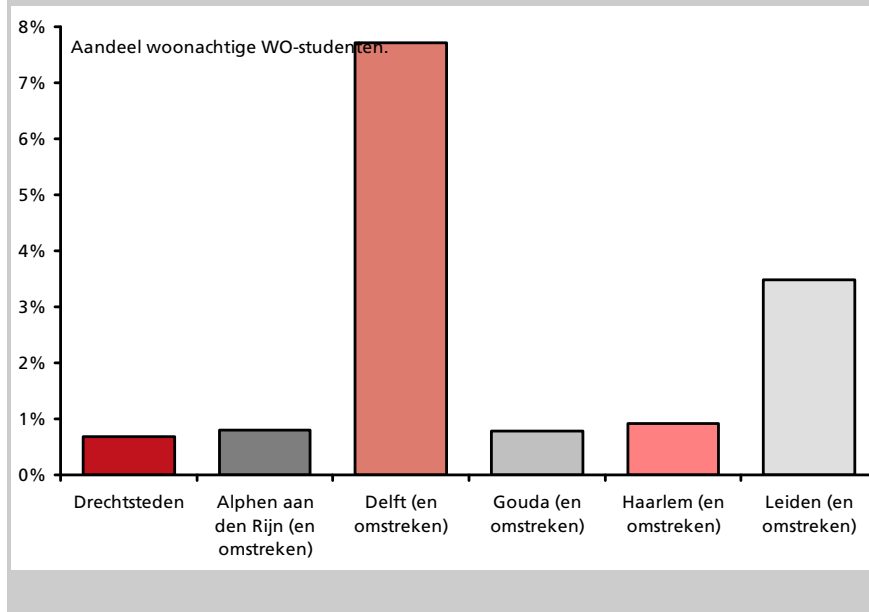

Figuur 5.10 Lager opgeleiden

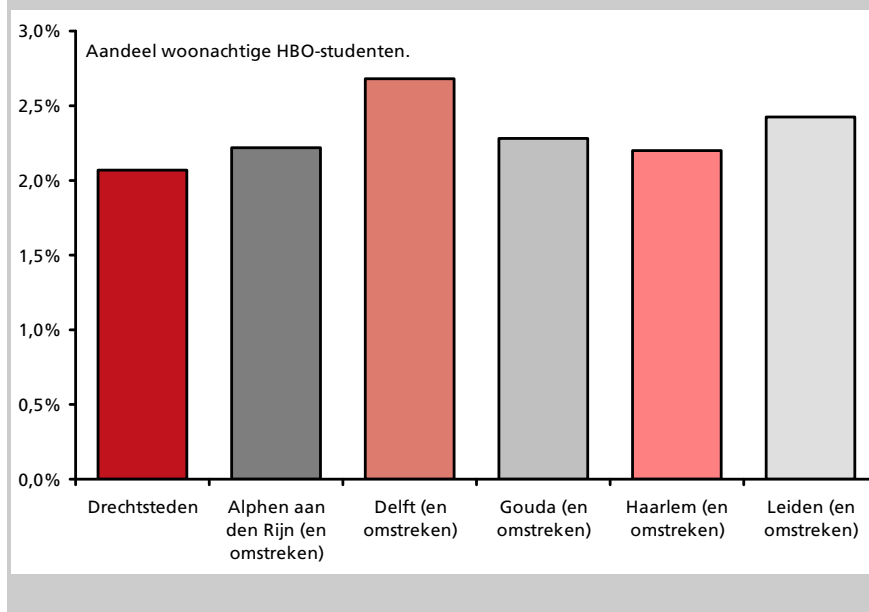

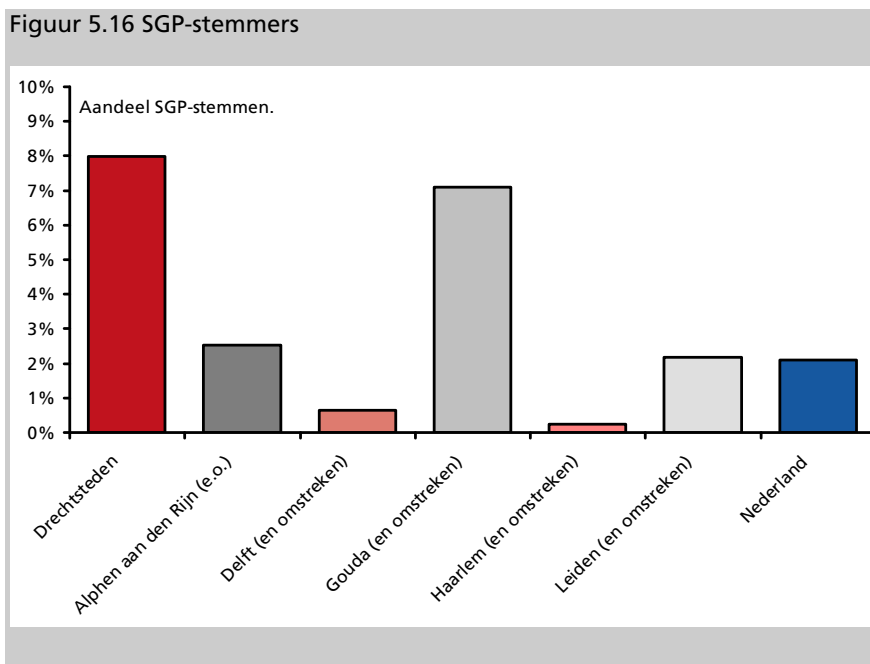
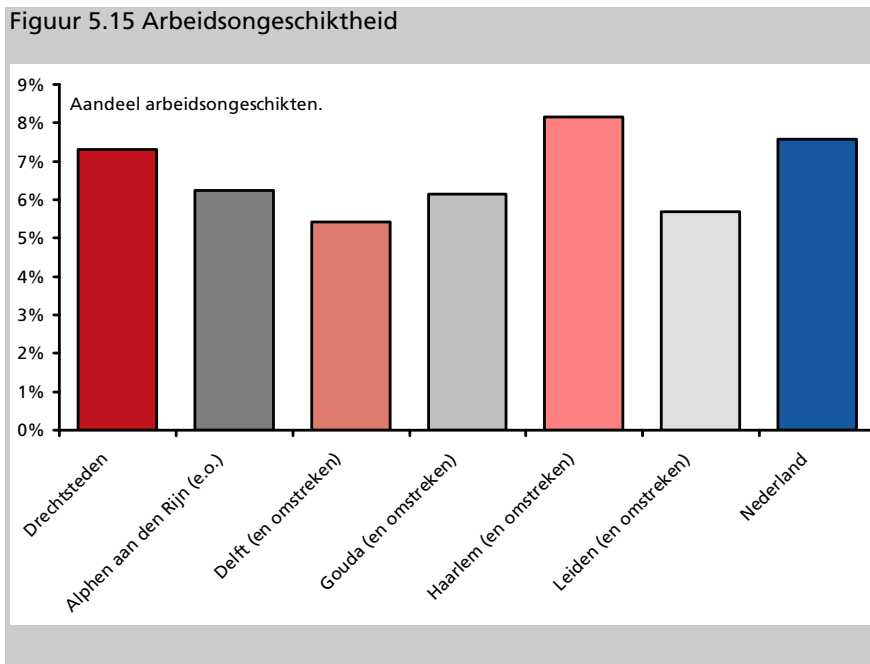

Figuur 5.13 Woonachtige studenten als percentage van de bevolking

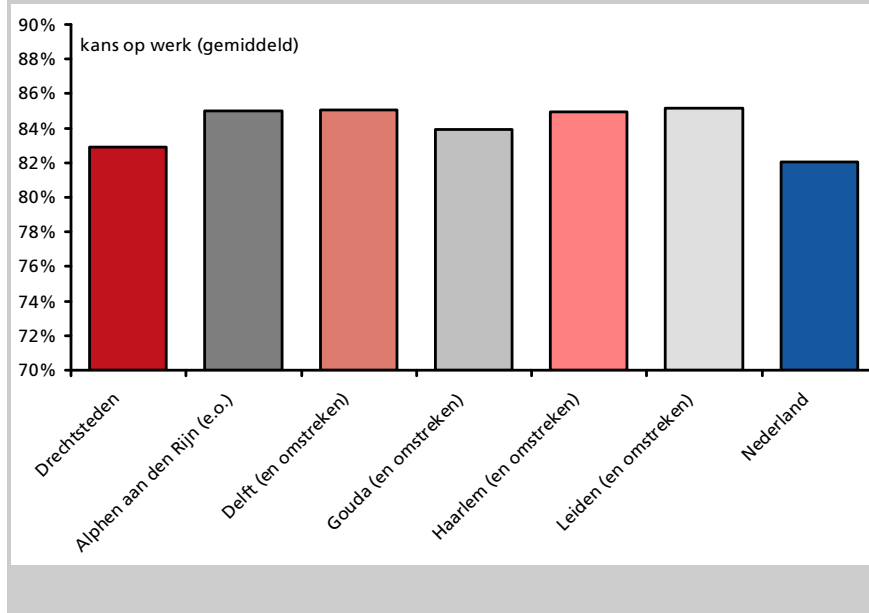

Figuur 5.14 Woonachtige HBO-ers als percentage van de bevolking

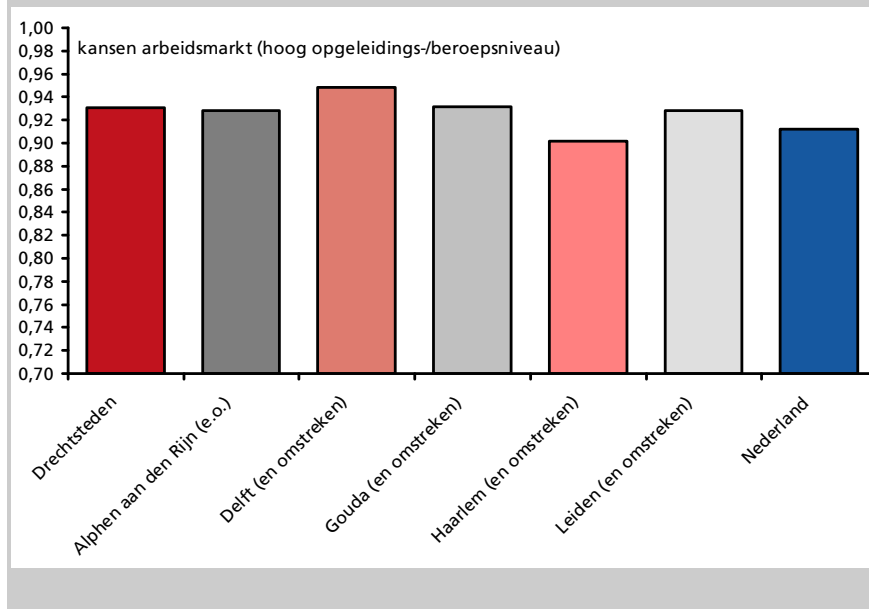

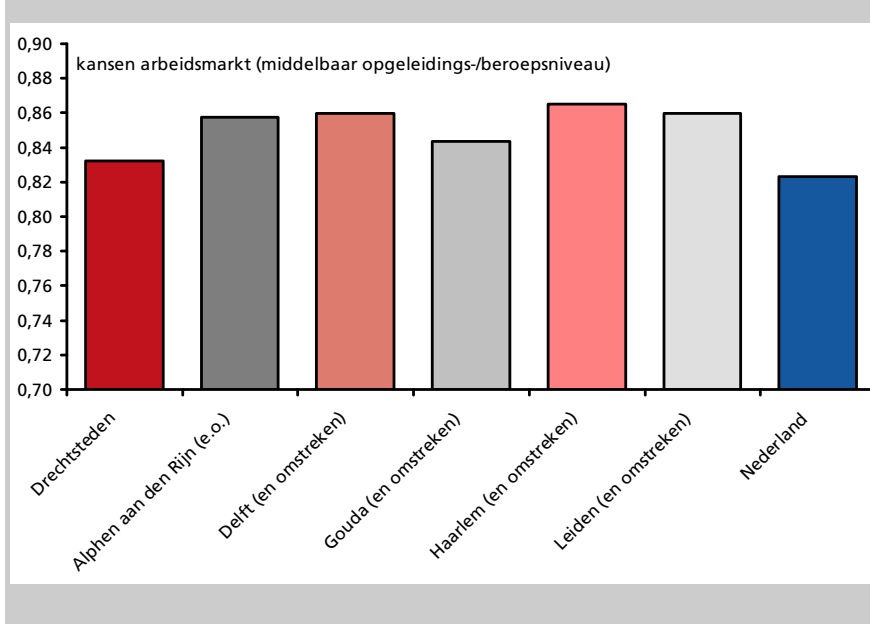
Figuur 5.17 Gemiddelde kans op werk

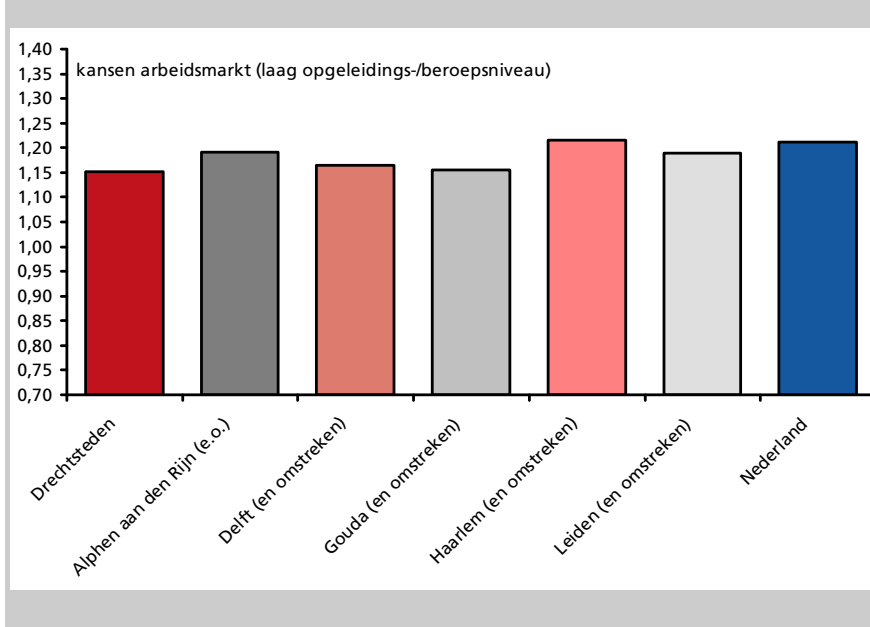
Figuur 5.18 Kans op werk voor hoger opgeleiden

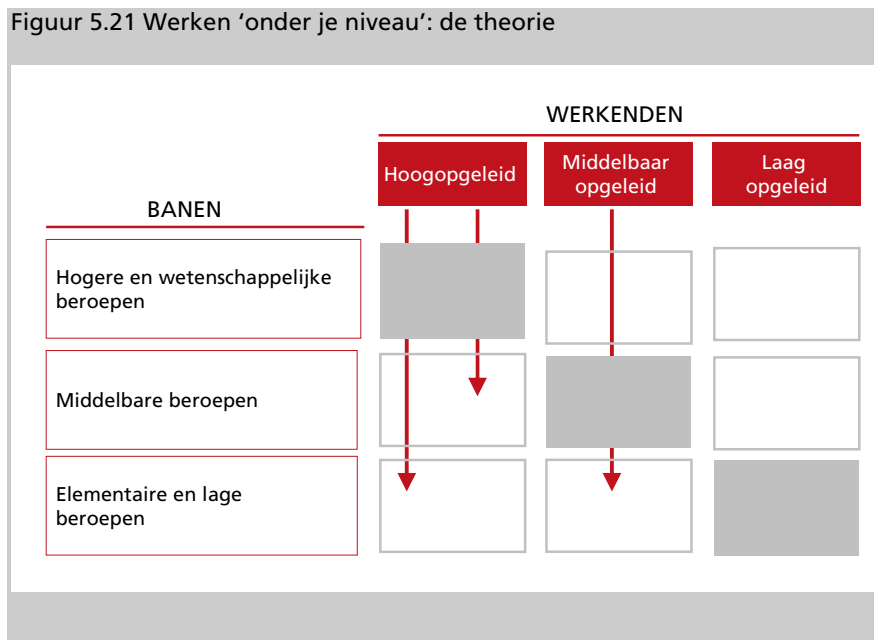
Figuur 5.19 Kans op werk voor middelbaar opgeleiden

Figuur 5.20 Kans op werk voor lager opgeleiden

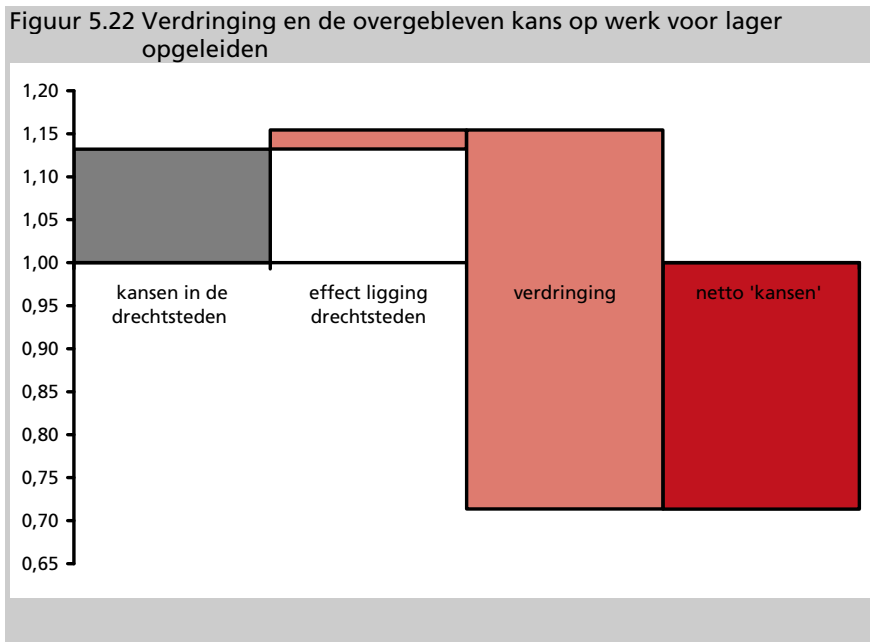

Als de beschikbaarheid van banen in verband wordt gebracht met de in de regio aanwezige beroepsbevolking ontstaat inzicht in de kans op werk voor die beroepsbevolking. Er is in de regio Drechtsteden een kleinere kans op werk dan in de regio's uit de *benchmark* (figuur 5.17); behalve voor lager opgeleiden met name ook voor middelbaar opgeleiden (figuur 5.19). Dat leidt ertoe dat veel mensen met een middelbare opleiding onder hun niveau gaan werken, waardoor de kans op werk voor de lager opgeleiden onder druk komt te staan. Figuur 5.21 geeft schematisch weer hoe die verdringing op de arbeidsmarkt voor lager opgeleiden in theorie in zijn werk gaat.

Figuur 5.22 laat zien waar die verdringing toe leidt. Uit figuur 5.20 bleek dat er per lager opgeleide in de regio Drechtsteden meer dan één baan is. Dat komt enerzijds doordat er in de regio zelf relatief veel werk voor lager opgeleiden is, en anderzijds omdat er vanuit de regio relatief veel banen binnen acceptabele reistijd te bereiken zijn ('effect ligging' in figuur 5.22). Maar doordat er relatief veel mensen in de Drechtsteden (met name middelbaar opgeleiden) onder hun niveau werken, blijft er maar ongeveer 0,71 baan per laagopgeleid lid van de beroepsbevolking over, waardoor de feitelijke kans op werk voor de onderkant van de arbeidsmarkt in de regio

Drechtsteden veel lager is dan de beschikbaarheid van werk voor lager opgeleiden zou doen vermoeden; de werkelijke kans op werk voor lager opgeleiden neemt fors af door verdringing door middelbaar (en hoger) opgeleiden die onder hun niveau werken.

In de volgende hoofdstukken wordt die beschikbaarheid van banen in de regio Drechtsteden verder geanalyseerd en wordt besproken hoe de kans op werk in de regio het beste kan worden gestimuleerd om zodoende de arbeidsdeelname onder de bevolking te vergroten.

6 Economie

Uit het vorige hoofdstuk werd duidelijk dat de relatief lage participatiegraad in de regio Drechtsteden voornamelijk het gevolg is van het gebrek aan banen (binnen acceptabele reistijd). In dit hoofdstuk wordt daarom verder ingezoomd op de regionale economie en werkgelegenheid.

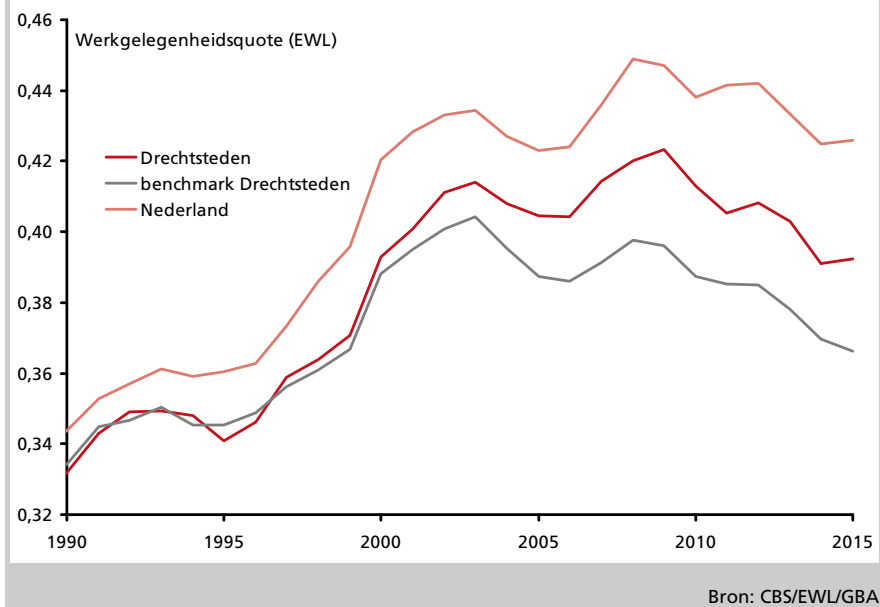
Uit een vergelijking op de voor de regionale economie relevante indicatoren blijkt dat er in de regio Drechtsteden zelf al relatief weinig banen zijn in vergelijking met de andere regio's in Nederland (figuur 6.1). Maar dat is een verschijnsel waar alle stedelijke regio's onder de rook van een veel grotere stad mee kampen; in vergelijking met de regio's in de benchmark is de werkgelegenheidsquote – het aantal banen in de regio gedeeld door de bevolking – voor de regio Drechtsteden juist relatief hoog; het hoogste van alle regio's in de benchmark (figuur 6.2).

Net als de andere stedelijke regio's in de buurt van een veel grotere stad, moeten de inwoners van de regio Drechtsteden het dus hebben van de (bereikbaarheid van) banen in de buurt. Dat die inwoners profiteren van de nabijheid van een grotere stad blijkt uit figuur 6.3; er zijn voor de inwoners van de regio Drechtsteden veel meer banen binnen acceptabele reistijd te bereiken dan gemiddeld vanuit de andere regio's in Nederland. Vergeleken met de benchmark scoort de regio Drechtsteden op dat punt gemiddeld (figuur 6.4).

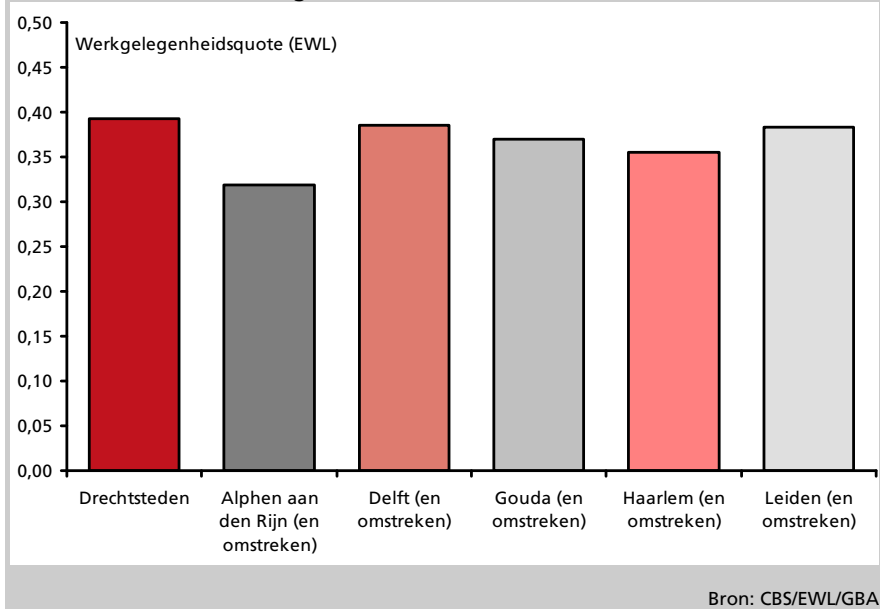
Tenminste, als geen rekening wordt gehouden met files. Wordt daar wel rekening mee gehouden dan is het aantal banen binnen acceptabele reistijd lager dan gemiddeld (figuur 6.5); de inwoners van de regio Drechtsteden hebben van alle regio's in de benchmark het meeste last van files; 46% van de banen in de buurt 'gaat verloren' door files, tegen gemiddeld 38% in de benchmark (tabel 6.1).

Dat wordt niet goedgemaakt door de bereikbaarheid van die banen met het openbaar vervoer; de regio Drechtsteden ligt wat dat betreft ongeveer op het gemiddelde van de benchmark (figuur 6.6). De verschillen tussen de gemeenten in regio Drechtsteden zijn groot; vanuit Dordrecht en Zwijndrecht zijn relatief veel banen per OV goed te bereiken, vanuit de andere gemeenten in de regio veel minder (figuur 6.7). Voor grote delen van de regio Drechtsteden valt hier dus nog veel winst te behalen.

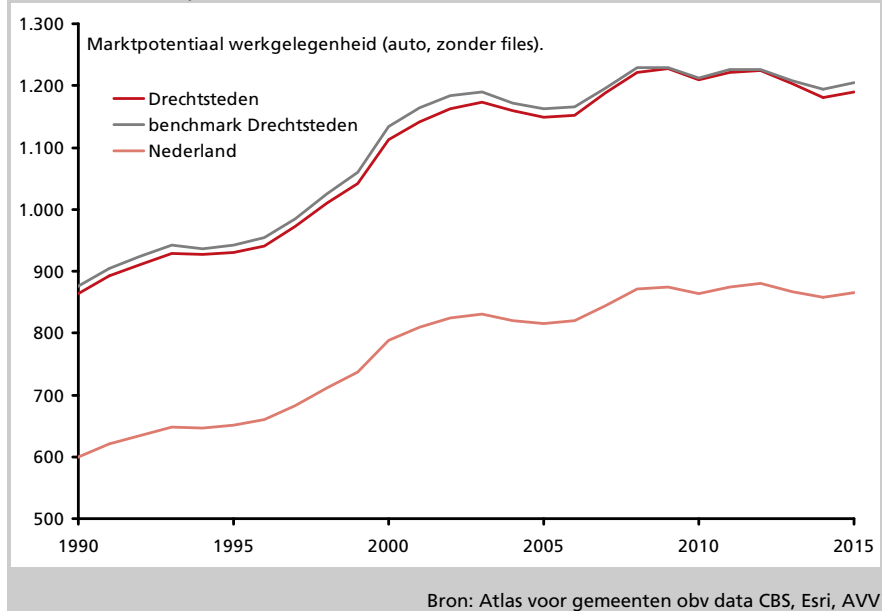
Figuur 6.1 De werkgelegenheidsquote: het aantal banen per inwoner (binnen de regio)

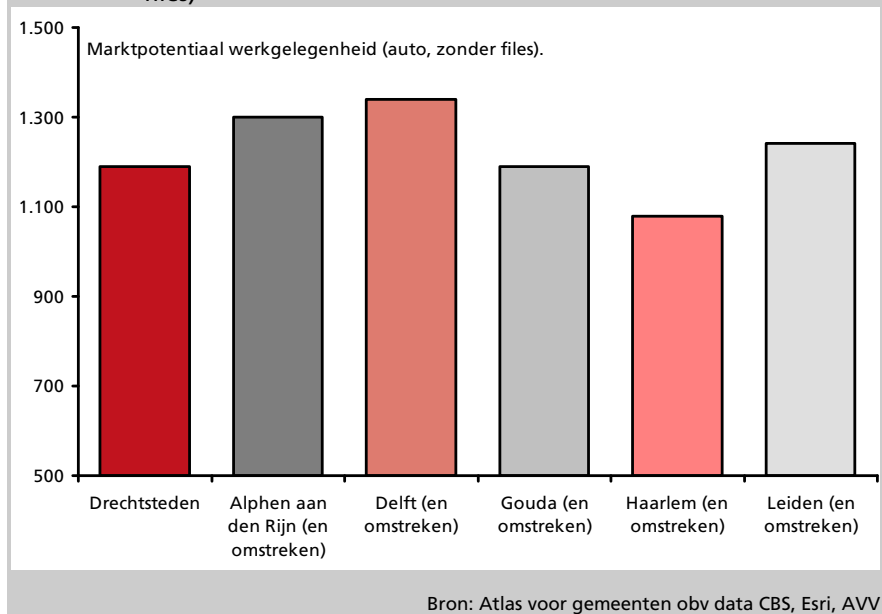
Figuur 6.2 De werkgelegenheidsquote: het aantal banen per inwoner (binnen de regio)

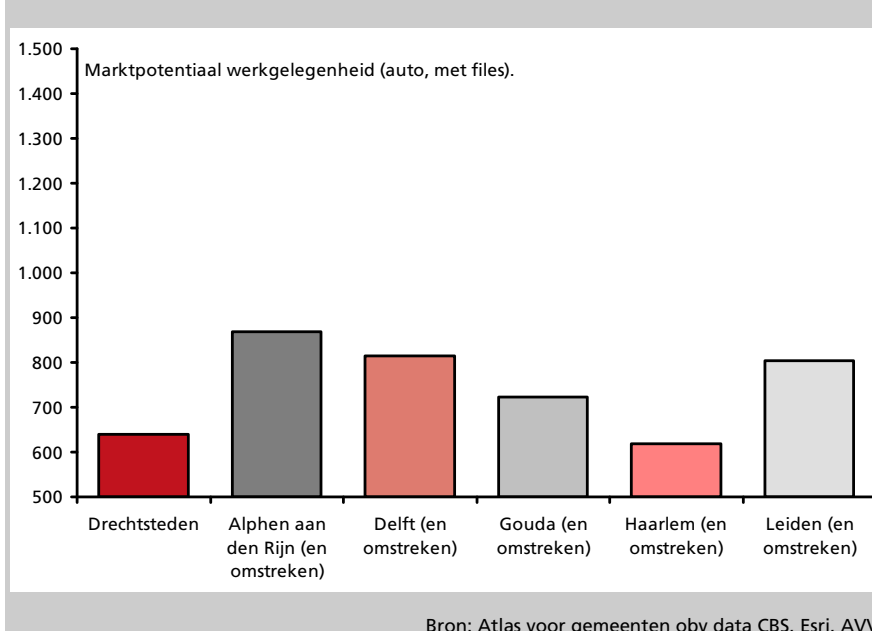
Figuur 6.3 De bereikbaarheid van banen vanuit de regio per auto (zonder files)

Figuur 6.4 De bereikbaarheid van banen vanuit de regio per auto (zonder files)

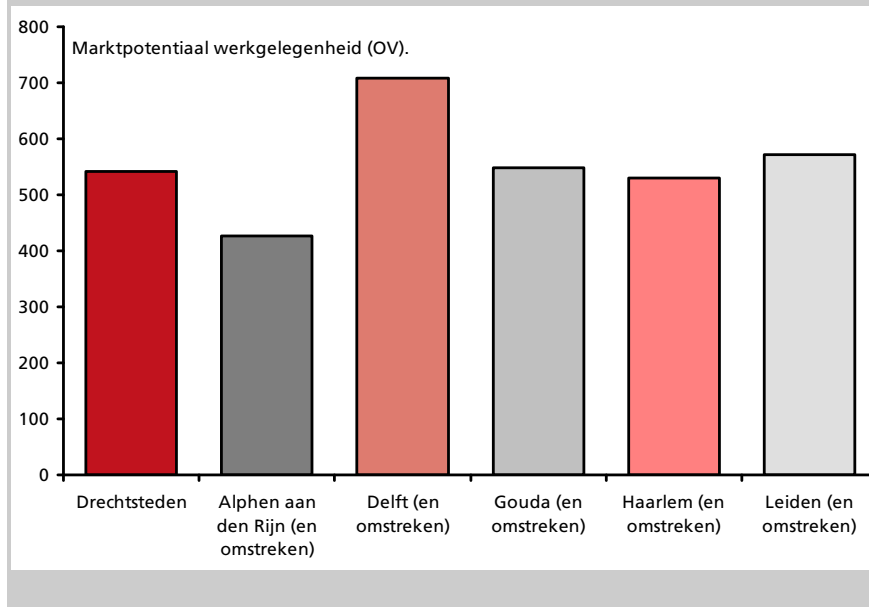
Figuur 6.5 De bereikbaarheid van banen per auto (met files)

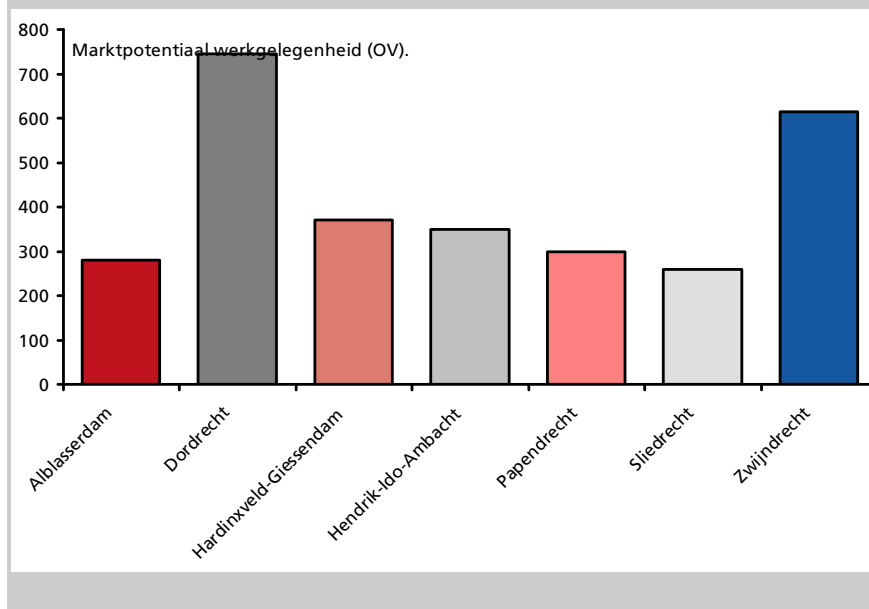
Tabel 6.1 Verlies aan banen binnen acceptabele reistijd door files

	Aantal bereikbare banen (zonder files)	Aantal bereikbare banen (met files)	Verlies aan bereikbare banen door files (absoluut)	Verlies aan bereikbare banen door files (percentueel)
Drechtsteden	1189	638	551	46%
Alphen aan den Rijn eo	1301	868	433	33%
Delft eo	1338	813	525	39%
Gouda eo	1189	723	466	39%
Haarlem eo	1078	619	459	43%
Leiden eo	1240	803	437	35%
Gemiddelde benchmark				38%

Figuur 6.6 De bereikbaarheid van banen per openbaar vervoer

Figuur 6.7 De bereikbaarheid van banen per openbaar vervoer

In de vergelijking valt verder op dat er ten opzichte van de meeste regio's in de bechmark in de regio Drechtsteden relatief weinig banen in de horeca zijn (figuur 6.8). Een beeld dat wordt versterkt door de vergelijking van het aantal horeca- en winkelgelegenheden in de stad (figuur 6.9 tot en met 6.12).

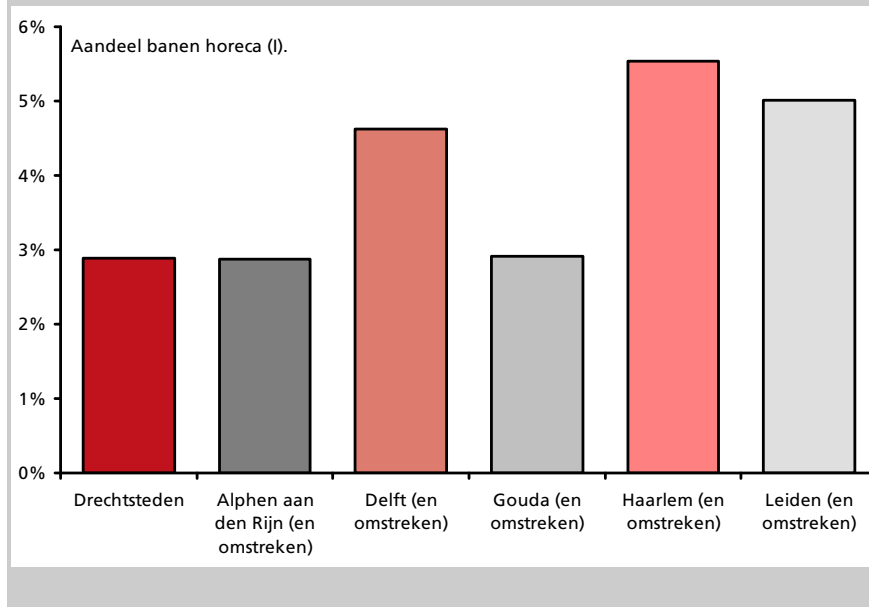
Over het algemeen trekken de meest aantrekkelijke steden hoger opgeleiden en relatief koopkrachtige inwoners en bezoekers, waarvan de lokale horeca en andere lokale diensten profiteren. Daar ontstaat dan meer werkgelegenheid, met name ook voor de onderkant van de arbeidsmarkt. Zo 'sijpelt' die koopkracht in de aantrekkelijke stad in theorie door naar de mensen met een lagere opleiding en een lager inkomen.

Uit hoofdstuk 4 bleek echter al dat de toegenomen woonaantrekkelijkheid van de centrumstad Dordrecht nog niet heeft geleid tot veel extra hoger opgeleiden en koopkracht in de regio Drechtsteden, waardoor dit proces van *trickle down* nog niet op gang is gekomen, en de kansen op werk voor de onderkant van de arbeidsmarkt nog niet zijn toegenomen.

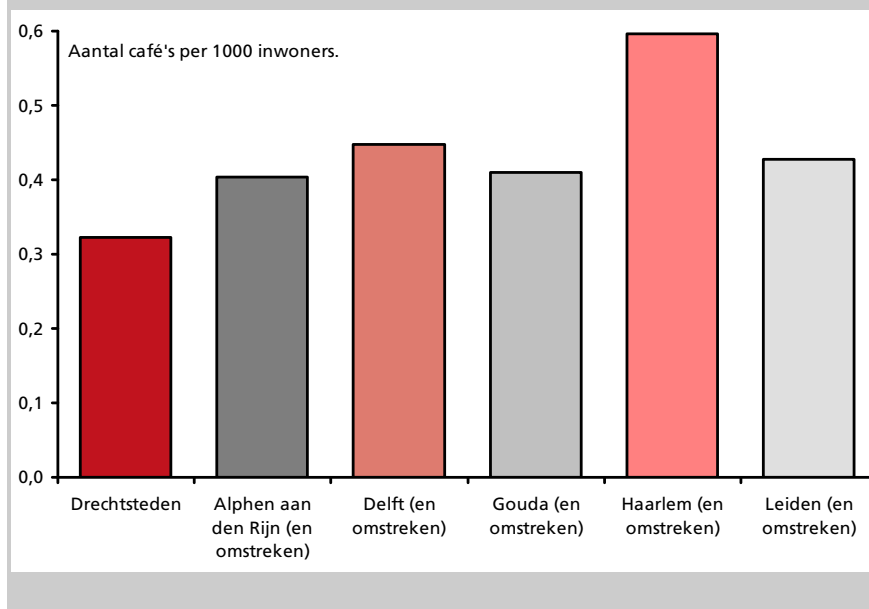
In tegenstelling tot veel andere stedelijke regio's in de Randstad is de economie van de regio Drechtsteden nog erg afhankelijk van de traditionele maakindustrie (figuur 6.13) – een sector waarbinnen de werkgelegenheid al sinds de jaren zestig structureel afneemt – en is de transitie van een productiegerichte naar consumptiegerichte economie minder gemaakt dan elders. Dat maakt de regio kwetsbaar.

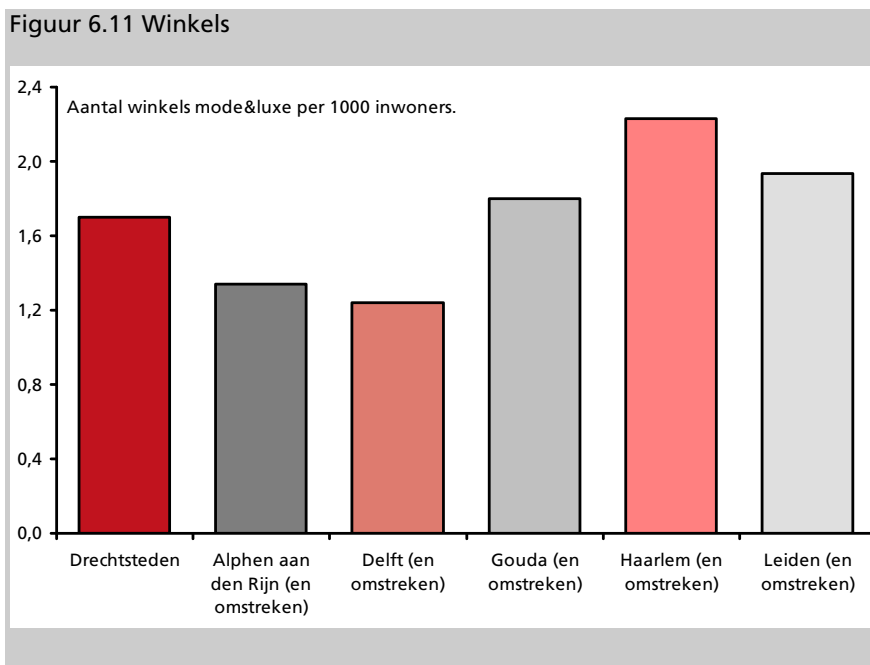
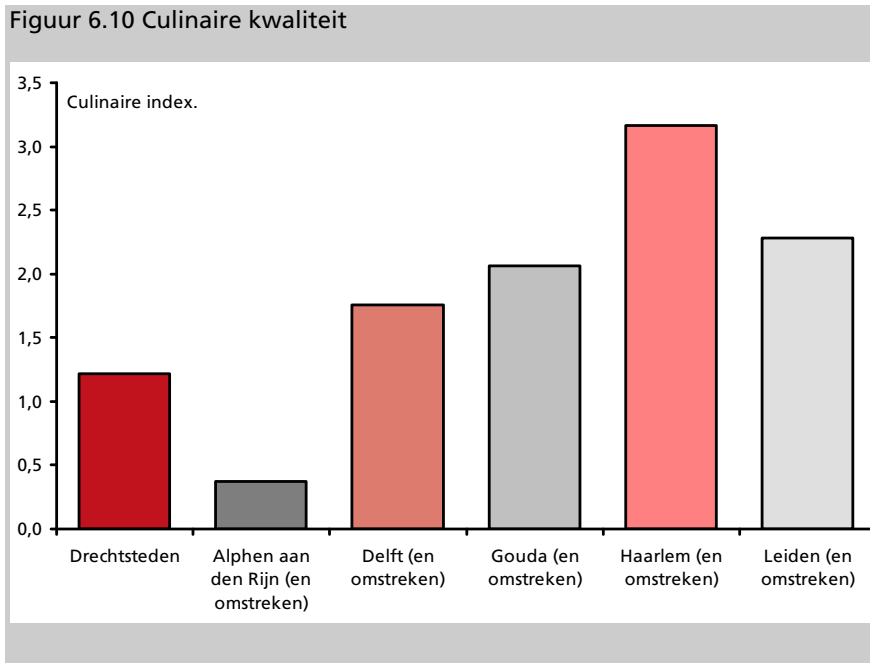
Het is dan ook raadzaam om naast het behoud van de sterke (maritieme) industriële sector in te zetten op het stimuleren van (de werkgelegenheid in de) moderne groeisectoren. De vraag is dan allereerst hoe de achterblijvende werkgelegenheid in de regio te verklaren is. Dat komt in de rest van dit hoofdstuk aan bod.

Figuur 6.8 Het aandeel banen in de horeca

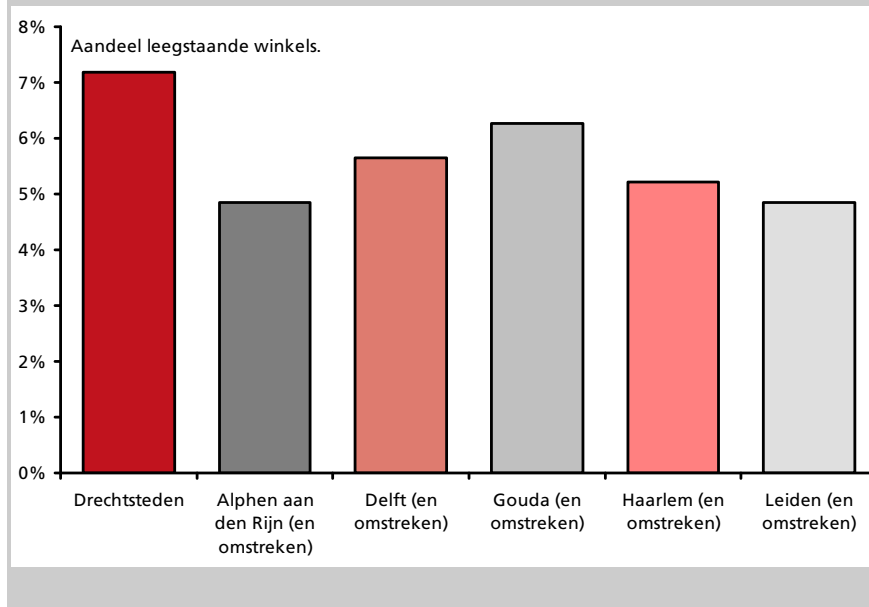

Figuur 6.9 Cafés

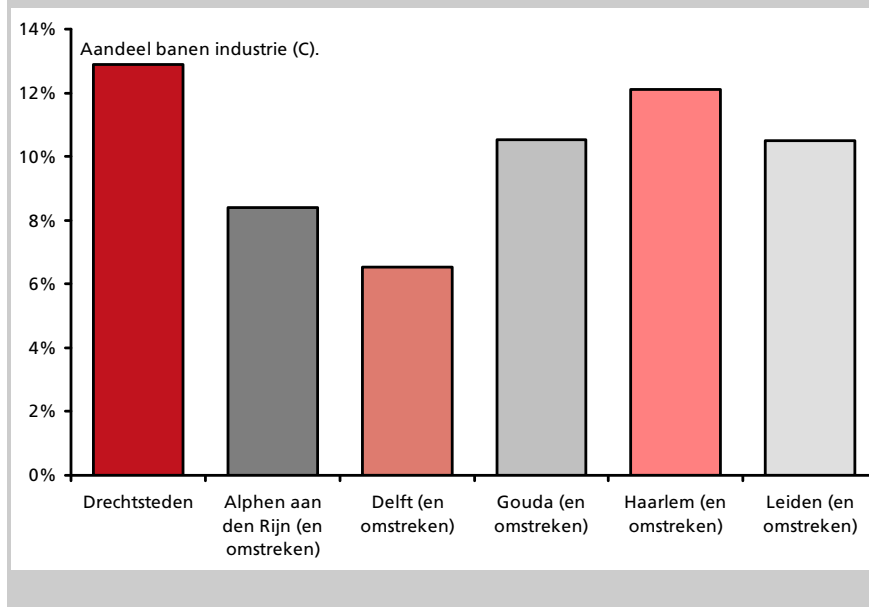

Figuur 6.12 Leegstand

Figuur 6.13 Het aandeel banen in de industrie

Het verklaren van verschillen in het economisch 'presteren' van regio's staat centraal in de locatietheorieën uit de stedelijke economie en economische geografie.

In de klassieke economische theorie is een centrale rol weggelegd voor geografische factoren zoals de aanwezigheid of nabijheid van grondstoffen, (goedkope) werknemers en aan- en afvoermogelijkheden.²¹ In Nederland spelen deze factoren een belangrijke rol in de verklaring waarom DSM zich in Zuid-Limburg bevindt, waarom de textielindustrie zich in Twente vestigde, waarom Rotterdam een petrochemisch cluster heeft én waarom de maritieme sector sterk vertegenwoordigd is in de regio Drechtsteden. Historische padafhankelijkheid verklaart nog altijd een deel van de huidige concentratie van economische activiteiten. De historische beslissing om bijvoorbeeld een haven op een bepaalde plek aan te leggen is nog steeds een belangrijke verklaring voor de locatie van bepaalde economische sectoren en de bijbehorende productie en werkgelegenheid.

Maar deze factoren spelen in de verklaring van de locatie van de moderne, op diensten gerichte sectoren een steeds kleinere rol. In de moderne locatietheorieën spelen andere vestigingsfactoren mee.

De zogenoemde *New Economic Geography* van Nobelprijswinnaar Krugman²² benadrukt de voordelen van stedelijke agglomeraties voor bedrijven. Hij benadrukt de verschillende schaalvoordelen die een ruimtelijke concentratie van bedrijven en huishoudens biedt. Op de eerste plaats een grotere keuze uit toeleveranciers (*input sharing*) waardoor er meer gevarieerde en goedkope inkoopmogelijkheden zijn. Daarnaast bieden grootstedelijke agglomeraties meer afzetmogelijkheden in de directe omgeving (het thuismarktvoordeel). En ook het aanbod potentiële werknemers is er groter waardoor er een betere *matching* is op de arbeidsmarkt, wat weer tot een hogere productiviteit leidt (*labor market pooling*).

Ook zorgt een concentratie van bedrijven en huishoudens voor zogenoemde *kennis-spillovers*; kennisuitwisseling wordt bevorderd door een hoge dichtheid van mensen en zorgt door 'leereffecten' voor een toename

²¹ Zie bijvoorbeeld: A. Weber, 1909, *Über den Standort der Industrien* (JCB Mohr, Tübingen).

²² P.R. Krugman, 1991: *Increasing returns and economic geography*, in: *Journal of Political Economy*, 99, pp. 483-499.

van de productiviteit. Het gaat daarbij niet alleen om de omvang maar ook om de samenstelling van de (beroeps)bevolking in een bepaalde regio.

Volgens de *human capital* theorie²³ gaat het economisch beter met een regio als er relatief veel hoogopgeleide mensen wonen en werken. Een hoogopgeleide bevolking is productiever dan gemiddeld, besteedt (mede dankzij een hoger inkomen) vaak meer bij lokale bedrijven en is eerder geneigd om een eigen bedrijf te starten. De laatste jaren is daarom veel aandacht uitgegaan naar de factoren die ervoor zorgen dat bepaalde regio's meer hoger opgeleiden aan zich weten te binden dan andere.²⁴ Daarbij wordt – naast de beschikbaarheid van werk – steeds meer het belang van consumptiemogelijkheden voor de aantrekkingskracht van woonplekken benadrukt.²⁵

Het effect van die zogenoemde *amenities* (voorzieningen) op de economie is indirect; een ruim aanbod consumptiemogelijkheden maakt een regio aantrekkelijk voor hoger opgeleiden, en leidt via een grotere voorraad *human capital* tot meer economische groei. Dergelijke agglomeratievoordelen houden niet op bij de grenzen van een gemeente. Gemeenten die vlakbij een grote stad liggen, profiteren ook van de agglomeratievoordelen van die stad. Voor bedrijven in de regio Drechtsteden zijn de inwoners en bedrijven uit Rotterdam immers ook potentiële klanten, toeleveranciers of medewerkers, mits die zich binnen acceptabele reistijd bevinden.

Op basis van deze theoretische inzichten is een model ontwikkeld waarmee de economische verschillen tussen gemeenten kunnen worden verklaard. In tabel 6.2 staan de factoren die een verklaring bieden voor het verschil in werkgelegenheidsquote tussen alle Nederlandse gemeenten. Dat is allereerst de bereikbaarheid van de gemeente voor potentiële werknemers. In die indicator wordt rekening gehouden met het feit dat de agglomeratievoordelen niet stoppen bij de gemeentegrens; gemeenten die voor relatief veel mensen binnen acceptabele reistijd liggen hebben gemiddeld een hogere werkgelegenheidsquote. Daarnaast hebben gemeenten met een centrumfunctie veelal een bovengemiddelde

²³ E.L. Glaeser, A. Saiz, 2003: The rise of the Skilled City, NBER working paper 10191; C.J. Simon, C. Nardinelli 2002 Human Capital and the rise of American Cities, *Regional Science and Urban Economics* 32(1): 59-96.

²⁴ G.A. Marlet, 2009: De aantrekkelijke stad. Moderne locatietheorieën en de aantrekkingskracht van Nederlandse steden (VOC Uitgevers, Nijmegen).

²⁵ E.L. Glaeser, J. Kolko, A. Saiz, 2001: Consumer City, in: *Journal of Economic Geography*, pp. 27-50.

werkgelegenheid omdat er instellingen met een regionale functie zoals ziekenhuizen en hbo-instellingen gevestigd zijn.

Tabel 6.2 Wat verklaart de werkgelegenheidsquote in een gemeente?

	Effect op werkgelegenheid
AGGLOMERATIE	
Bereikbaarheid door potentiële beroepsbevolking	+
Centrumfunctie	+
HUMAN CAPITAL	
Aandeel hoogopgeleiden (ruimtelijk gemiddelde)	+
Aandeel middelbaar opgeleiden (ruimtelijk gemiddelde)	+
SECTORALE STRUCTUUR	
Aandeel zakelijke diensten	+
Aandeel financiële dienstverlening	+
Aandeel maakindustrie	+
Aandeel bouw	-
BEDRIJVENTERREINEN EN MAINPORTS	
Mainports	+
Omvang uitgegeven bedrijventerreinen – 1988 tot en met 2004 (als proxy voor historische verschillen in beschikbare ruimte)	+
Inbraken bij bedrijven	-
BEVOLKINGSSAMENSTELLING	
Aandeel 25-34-jarigen	+
Aandeel 55-64-jarigen	-
Aandeel 65-plussers	-

De tabel is een gestileerde weergave van de uitkomsten uit de modellen waarmee de werkgelegenheidsquote in gemeenten wordt verklaard.

Een + betekent dat die factor positief samenhangt met werkgelegenheidsquote (hoe hoger de waarde van die factor, hoe hoger de werkgelegenheidsquote).

Een - betekent dat die factor negatief samenhangt de werkgelegenheidsquote.

Ook de voorraad *human capital* is van belang, gemeten met het ruimtelijk gemiddelde van het aandeel hoog- en middelbaar opgeleiden. Ook zijn variabelen van belang met betrekking tot de leeftijd van de bevolking. Het aandeel mensen van 55 jaar en ouder hangt negatief samen met de werkgelegenheid.²⁶ Ook de sectorale structuur van de lokale economie blijkt

²⁶ Er zijn verschillende onderzoeken naar de relatie tussen leeftijd en productiviteit waarbij er niet een eenduidig beeld naar voren komt. Zie bijvoorbeeld J.C. van Ours en L. Stoeldraijer, 2010: Age, wage and productivity, CentER, Discussion Paper, 2010-12, en OECD, 2006: Ageing and Employment Policies: Live Longer, Work Longer, Paris. Een andere mogelijkheid voor het significant negatieve

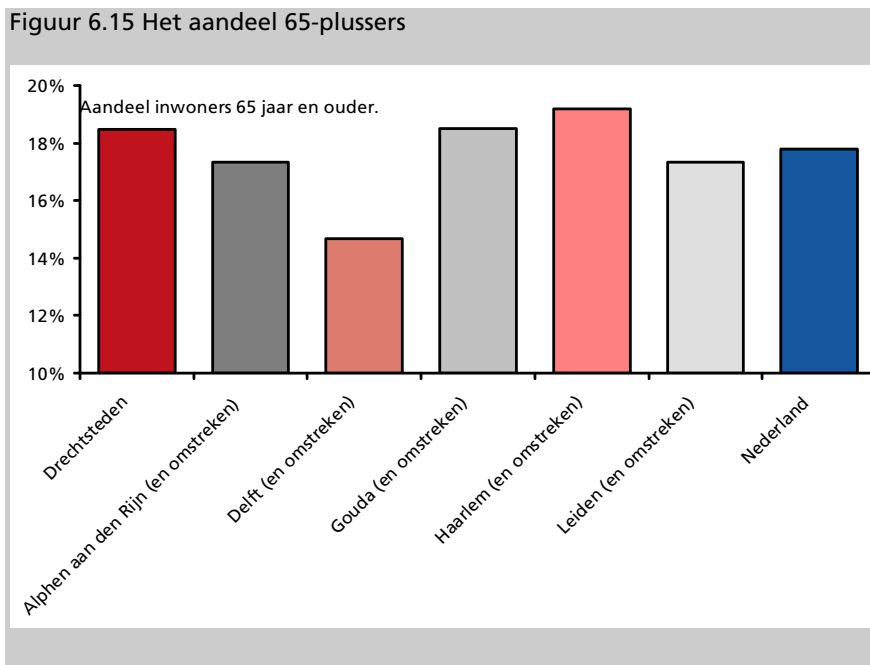
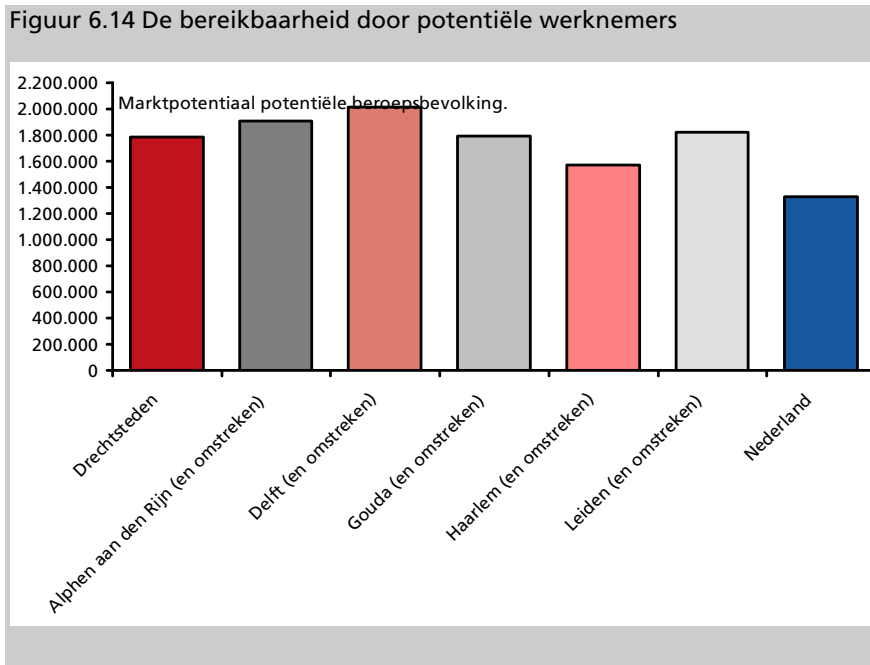
van belang te zijn. Sectoren met een relatief hoge productiviteit – zoals zakelijke diensten – hebben een positief effect op de werkgelegenheid en sectoren met een relatief lage productiviteit hebben een negatief effect. Daarnaast spelen geografische factoren een rol; de locatie van Schiphol en de aanwezigheid van een zeehaven hangt bijvoorbeeld positief samen met de werkgelegenheid. En tot slot doet ook de omvang van de extra beschikbaar gestelde ruimte voor bedrijvigheid een rol.

Op basis het model uit tabel 6.2 kan worden berekend wat de relatief lage werkgelegenheidsquote in de regio Drechtsteden verklaart. In de figuren 6.14 en verder is de relatieve positie van de regio Drechtsteden ten opzichte van de benchmark op alle significant verklarende factoren in kaart gebracht. Daaruit blijkt allereerst dat de bereikbaarheid van de regio Drechtsteden door potentiële werknemers minder goed is dan gemiddeld in de benchmark, met uitzondering van de regio Haarlem en omstreken (figuur 6.14).

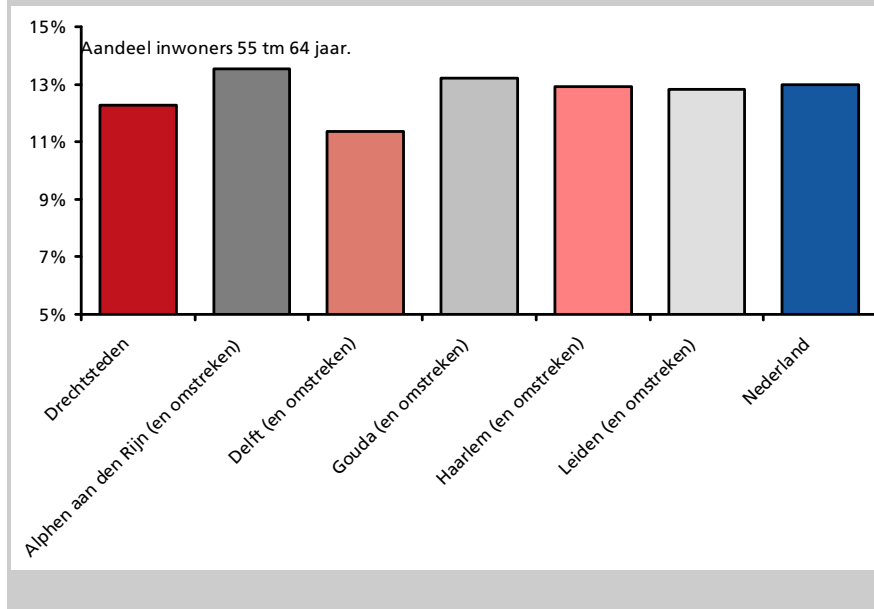
Uit hoofdstuk 4 en 5 was al duidelijk geworden dat er in de regio Drechtsteden relatief weinig hoogopgeleiden en veel middelbaar opgeleiden wonen, wat tot een gemêleerd beeld van de voorraad *human capital* leidt. Ook het demografische beeld is gemêleerd; relatief veel productieve 25-34-jarigen en weinig 55-64-jarigen (figuur 6.16), maar weer relatief veel 65-plussers (figuur 6.15). De sectorale structuur biedt een duidelijke verklaring voor de lagere dan gemiddelde werkgelegenheidsquote; relatief weinig banen in de financiële en zakelijke dienstverlening (figuur 6.17) en veel in bijvoorbeeld de bouwsector (figuur 6.18).

effect kan zijn dat een groter deel van de mensen in deze leeftijdsklasse niet (meer) werkt vanwege bijvoorbeeld vervroegde uittrekking.

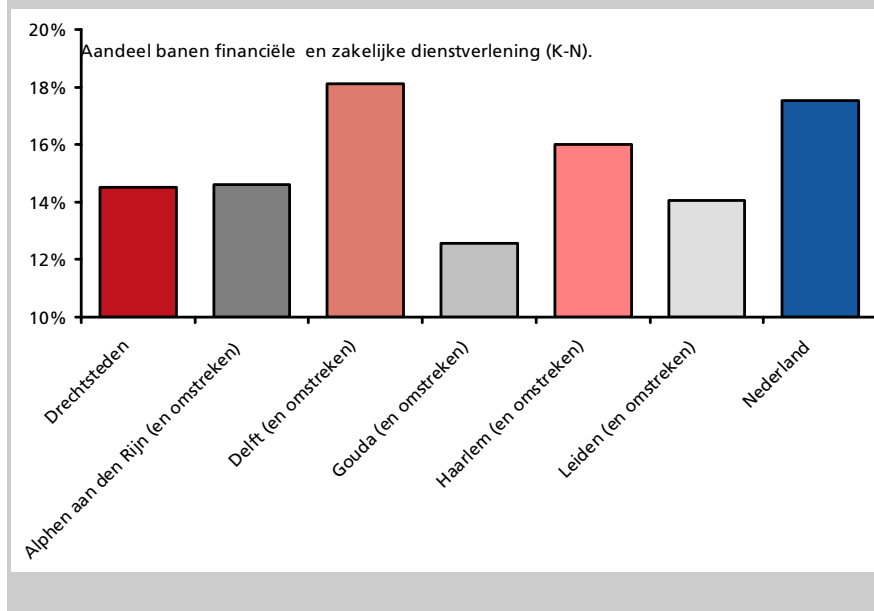
De positie van de regio Drechtsteden, Atlas voor gemeenten

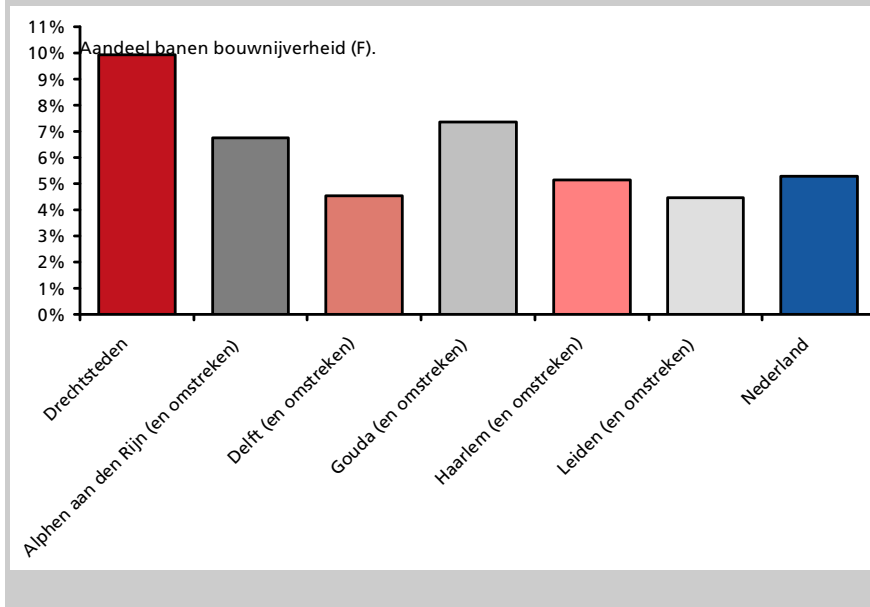
Figuur 6.16 Het aandeel 55-64-jarigen

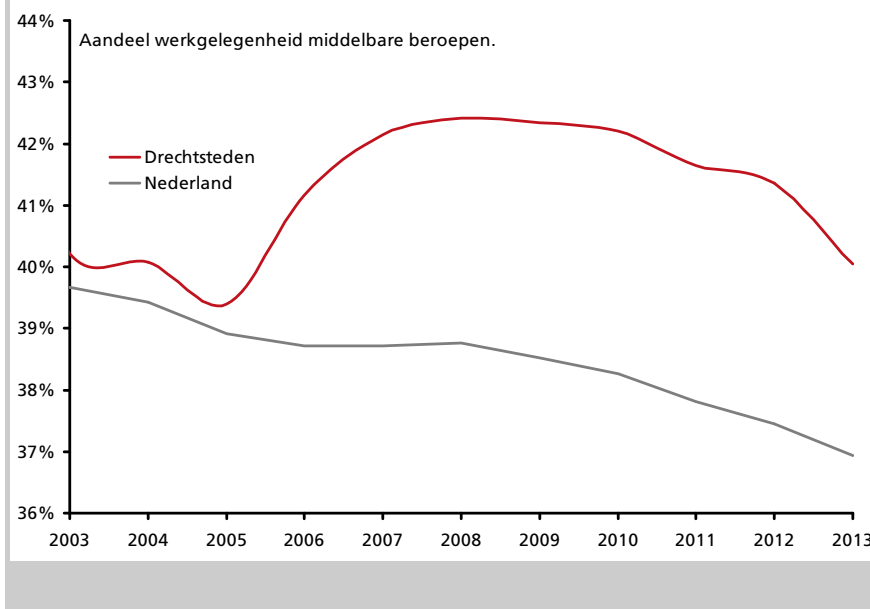
Figuur 6.17 Aandeel banen in de financiële en zakelijke dienstverlening

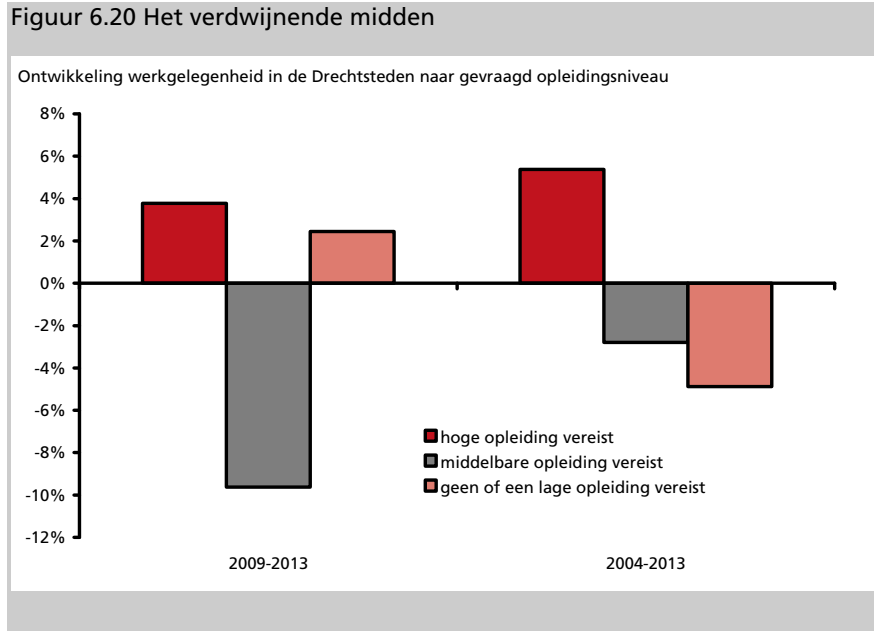
Figuur 6.18 Aandeel banen in de bouw

Figuur 6.19 Aantal banen waarvoor een middelbare opleiding vereist is als percentage van het totaal aantal banen

Figuur 6.20 Het verdwijnende midden

Wat uit de vergelijking in bovenstaande figuren tot slot opvalt is het 'verdwijnende midden' in de economie van de regio Drechtsteden; een afname van het aandeel banen op middelbaar beroepsniveau (zie figuur 6.19 en 6.20). Dat fenomeen is niet specifiek voor de regio Drechtsteden, maar een algemeen verschijnsel in de westerse landen.²⁷ Omdat er in de regio Drechtsteden relatief veel middelbaar opgeleiden wonen zijn de gevolgen hiervan echter wel meer dan gemiddeld voelbaar.

In het vorige hoofdstuk (hoofdstuk 5) werd een van die gevolgen al uitgebreid besproken; middelbaar opgeleiden die onder hun niveau gaan werken en zo voor verdringing van lager opgeleiden zorgen. Door de kans op werk voor middelbaar (en hoger) opgeleiden in de regio te vergroten kan dat probleem worden aangepakt. Het volgende hoofdstuk gaat daar verder op in; hoe kan de kans op werk en de arbeidsdeelname in de regio Drechtsteden met regionaal beleid worden gestimuleerd?

²⁷ S. Brakman, H. Garretsen, G. Marlet, 2015: Het verdwijnende midden in Nederlandse steden? Mogelijke gevolgen van fragmentatie voor de werkgelegenheid, in: De match tussen mens en machine, Preadviezen van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde, pp. 145-162.

7 Regionaal beleid

“Je zou denken dat Dordrecht zich met haar prachtige centrum op dezelfde manier had moeten kunnen ontwikkelen [als Haarlem], maar de grote buur Rotterdam doet het nu eenmaal minder goed dan Amsterdam.”²⁸

Kan Dordrecht – en kunnen de gemeenten in de regio Drechtsteden – het Haarlem (en omstreken) van de zuidvleugel van de Randstad worden? En zo ja, hoe dan? Hoewel de regio Drechtsteden overduidelijk over vergelijkbare kwaliteiten (veel historie, culturele voorzieningen en landschappelijke schoonheid) beschikt als Haarlem en haar omgeving, zal dat niet gemakkelijk worden; de grote buur Rotterdam doet het inderdaad minder goed dan Amsterdam, waardoor de regio Drechtsteden minder profijt heeft als ‘overloopgebied’ van de grote en dure stad (zie hoofdstuk 4).

Toch zou het in het kader van het proeftraject voor het project ‘Maak verschil – krachtig inspelen op regionaal-economische opgaven’ de ambitie van de regio Drechtsteden kunnen zijn om wat meer op te schuiven richting deze of andere regio’s in de benchmark. Uit de vorige hoofdstukken bleek namelijk dat niet alleen de regio Haarlem en omstreken het op veel gebieden beter doet dan de regio Drechtsteden, maar ook de andere regio’s in de Randstad met een grote buur. Zoals bijvoorbeeld de regio Alphen aan den Rijn en omstreken, waar de netto participatiegraad bijna twee procent hoger ligt dan in de regio Drechtsteden (zie hoofdstuk 5).

Die participatiegraad en de situatie op de arbeidsmarkt zijn op basis van dit onderzoek het meest urgente thema voor de regio Drechtsteden. Die participatiegraad is in de regio Drechtsteden relatief laag en ook lager dan op basis van de samenstelling van de bevolking verwacht zou mogen worden. Dat heeft belangrijke negatieve gevolgen voor de regio; niet alleen een hoge werkloosheid, maar ook alle sociale problemen die daarmee samenhangen. Het is dan ook van belang voor de vitaliteit van de regio om iets te doen aan de grote discrepantie tussen de kwaliteiten van de regio als woongebied en de sociaal-economische positie van haar bevolking.

In dit hoofdstuk wordt daarom tot slot een globale berekening gepresenteerd van de kansen van regionaal beleid voor het versterken van

²⁸ W. Vermeulen, C. Teulings, G. Marlet, H. de Groot, 2016: Groei & Krimp. Waar moeten we bouwen - en waar vooral niet? (VOC Uitgevers, Nijmegen).

de economische slagkracht van de regio Drechtsteden en het verbeteren van de sociaal-economische positie van de bevolking. Daarbij wordt aangesloten bij het statistische onderzoek dat in de vorige hoofdstukken werd gepresenteerd en dat de verklaringen opleverde voor de achterblijvende sociaal-economische positie van de regio. Met die econometrische modellen werd de geringe werkgelegenheid en lage arbeidsparticipatie in de Drechtsteden verklaard uit een grote hoeveelheid kenmerken van de regio. Dat leverde per verklarend kenmerk ook een wegingsfactor op. Die wegingsfactoren kunnen letterlijk worden gebruikt om 'aan knoppen te draaien' en te onderzoeken welk effect regionaal beleid heeft op de regionale economie en de arbeidsmarkt. Daarmee kunnen onderbouwde keuzes worden gemaakt over regionale beleidsprioriteiten.

Uit hoofdstuk 5 bleek dat de bereikbaarheid van werk (naast de relatief grote groep structurele non-participanten) de belangrijkste reden is voor de relatief lage participatiegraad in de regio Drechtsteden, en dus voor de relatief hoge werkloosheid. In de regio zelf zijn er relatief weinig banen en de vele banen in de buurt zijn (onder andere door files en beperkte OV-bereikbaarheid) niet goed te bereiken. Dat zorgt ervoor dat de inwoners van de regio Drechtsteden minder profiteren van de nabijheid van Rotterdam en andere centra van werkgelegenheid dan op basis van de gunstige geografische ligging mogelijk zou moeten zijn.

Er is berekend wat het oplevert als die bereikbaarheid met regionaal beleid wordt verbeterd. Wat betekent het verbeteren van de bereikbaarheid binnen de regio Drechtsteden en tussen de regio Drechtsteden en haar omgeving voor de economische slagkracht, de aantrekkingskracht en de sociaal-economische positie van de regio, en wat levert dat de regio op aan jaarlijkse welvaartswinst?

Uit figuur 5.17 bleek dat de kans op werk (het aantal binnen acceptabele reistijd te bereiken banen gedeeld door de beroepsbevolking die om die banen concurreert) in de regio Drechtsteden 82,9% is. Het gemiddelde van de benchmark ligt op 84,9%. Die twee procent verschil is ook ongeveer het verschil in netto participatiegraad (figuur 5.1). De ambitie zou kunnen zijn om het aantal bereikbare banen als percentage van de beroepsbevolking op het gemiddelde van de benchmark te brengen en daarmee ook de netto participatiegraad te vergroten.

Daarvoor zijn er twee mogelijkheden; extra banen in de eigen regio creëren of bestaande banen in de buurt beter bereikbaar maken. Om de kans op werk in de regio op het gemiddelde van de benchmark te krijgen zijn 30.000 extra banen nodig. Daarvoor zou de werkgelegenheid in de regio met een kwart moeten toenemen. Dat lijkt een niet erg realistische beleidsambitie.

Het beter bereikbaar maken van bestaande banen door te investeren in OV-bereikbaarheid en/of het reduceren van files lijkt een realistischer doel. Uit tabel 6.1 bleek bijvoorbeeld dat als gevolg van files 46% van de banen in de buurt voor de inwoners van de Drechtsteden 'verloren gaat'. Dat is een veel hoger percentage dan het gemiddelde van de benchmark dat op circa 38% ligt. Het ligt voor de hand om die achterstand met regionaal beleid in te lopen.

Als het verlies aan goed bereikbare banen op die manier op het niveau van de benchmark zou kunnen worden gebracht, leidt dat voor de inwoners van de regio Drechtsteden tot circa 100.000 extra banen binnen acceptabele reistijd. Tegelijkertijd neemt de concurrentie van buiten om de banen in de regio Drechtsteden door een betere bereikbaarheid natuurlijk ook toe, maar per saldo zal de kans op werk in de regio Drechtsteden op deze manier flink toenemen. Stel dat op die manier de kans op werk gelijk kan worden gesteld aan het gemiddelde van de benchmark (o.b.v. de gegevens in figuur 5.15); wat is daarvan dan het effect?

Allereerst zal op die manier de netto participatiegraad groter worden. Op basis van de coëfficiënt uit het onderzoek dat in hoofdstuk 5 werd gepresenteerd (tabel 5.1) is een inschatting te maken van het effect van meer kans op werk op de netto participatiegraad. Die neemt dan met ongeveer een half procent toe, waarmee een kwart van de achterstand op de regio's in de benchmark zou zijn ingelopen (vgl. figuur 5.1). Ervan uitgaande dat die extra werkenden voorheen allemaal in de bijstand zaten, en dat de gemiddelde kosten van een bijstandsgerechtigde voor de gemeente € 14.000 per jaar zijn, dan levert dat een jaarlijkse welvaartswinst op van € 13 miljoen (zie tabel 7.1). Dat is enerzijds een overschatting omdat niet alle extra werkenden voorheen een uitkering hadden en anderzijds een onderschatting omdat ook de bevolkingssamenstelling zal veranderen als er in de regio meer kans op werk is waardoor de arbeidsparticipatie (op langere termijn) verder zal toenemen dan hier is aangenomen.

De regio zal door de toegenomen kans op werk immers aantrekkelijker worden om in te wonen. Behalve de arbeidsparticipatie zullen daardoor ook het woongenot en de huizenprijzen toenemen. Op basis van een hedonische prijsanalyse waarmee het effect van de bereikbaarheid van werk op de huizenprijzen is ingeschat (zie hoofdstuk 4 voor de verwijzingen naar dat onderzoek), kan de totale maatschappelijke waarde en jaarlijkse welvaartswinst hiervan worden ingeschat. Die komt dan uit op circa € 69 miljoen, waarmee de totale jaarlijkse welvaartswinst van de toegenomen kans op werk door filereductie (of banencreatie) uitkomt op grofweg € 82 miljoen.

Tabel 7.1 De welvaartswinst van het beter bereikbaar maken van banen door filereductie en twee procent toename van de kans op werk²⁹

Minder verlies aan bereikbare banen door files	Effect -8%	Referentie Tabel 6.1
Effect op kans op werk	+2,0%	Figuur 5.15
Effect op netto participatiegraad	+0,5%	Figuur 5.1
Jaarlijkse besparing op bijstandsuitkeringen	€ 13 miljoen	
Jaarlijkse welvaartswinst als gevolg van toename woongenot/woningwaarde	€ 69 miljoen	
Totale jaarlijkse welvaartswinst	€ 82 miljoen	

Die berekening maakt duidelijk in welke mate de regio kan profiteren van effectief regionaal beleid. Uiteindelijk zal moeten worden beoordeeld hoe die maatschappelijke baten (de welvaartswinst) zich verhouden tot de kosten van dat beleid. Dat kan belangrijke input opleveren voor een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) van regionaal beleid en worden gebruikt om voor de regio Drechtsteden de juiste beleidsprioriteiten te stellen.

²⁹ Het aantal bereikbare banen gedeeld door de beroepsbevolking die om die banen concurreert.